

НАРЪЧНИК

ПО ЕВРОПЕЙСКАТА КОНВЕНЦИЯ
ЗА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА
ЗА НЕЮРИСТИ

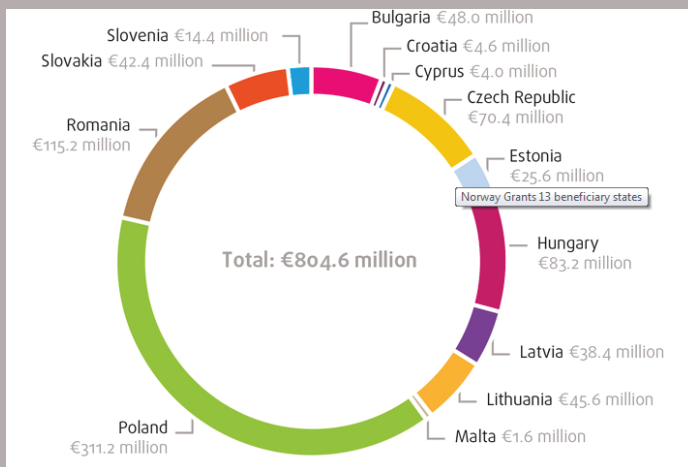
Наръчникът е разработен в рамките на: предефиниран проект № 3 „Укрепване на националните компенсаторни мерки за обезщетяване при твърдени нарушения на Конвенцията за правата на човека и основните свободи на Съвета на Европа и капацитета за изпълнение на решенията на Европейския съд за правата на човека”, с финансовата подкрепа на Норвежкия финансов механизъм 2009-2014 г., Програмна област 31 Повишаване на капацитета и изграждане на сътрудничество в съдебната система.

Цялата отговорност за неговото съдържанието се носи от бенефициента - Дирекция „Процесуално представителство на Република България пред Европейския съд по правата на човека” , Министерство на правосъдието и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Програмния оператор или на Донора.

За донора

В периода 2009-2014 г. Норвежкия финансов механизъм подкрепя 61 програми в 13 европейски държави. Норвежкия финансов механизъм е достъпен за тринадесетте страни-членки, които се присъединяват към ЕС през 2004, 2007 и 2013 г.

За настоящия период по Норвежкия финансов механизъм са отделени осемстотин и четири милиона евро. Решаващият орган по схемата за безвъзмездна финансова помощ е Министерството на външните работи на Кралство Норвегия. Норвегия също така осигурява 95% от финансирането на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство (EEA Grants).

НАРЪЧНИК

ПО ЕВРОПЕЙСКАТА КОНВЕНЦИЯ ЗА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

СЪДЪРЖАНИЕ

ЦЕЛ	3
КЪМ КОГО Е НАСОЧЕН ТОЗИ НАРЪЧНИК	3
КОНВЕНЦИЯТА	3
РАБОТА С НАРЪЧНИКА	5
ЧАСТ I - ПРАВАТА И ЗАДЪЛЖЕНИЯТА СЪГЛАСНО КОНВЕНЦИЯТА И НЕЙНИТЕ ПРОТОКОЛИ	6
КОНВЕНЦИЯТА	6
ЧЛЕН 1. Задължение за зачитане правата на човека	7
Основни права и свободи	8
Значение на някои технически термини	8
ЧЛЕН 2. Право на живот	9
ЧЛЕН 3. Забрана на изтезанията и нечовешкото и унижително отношение	13
ЧЛЕН 4. Забрана на робството, принудителното подчинение и на принудителния труд	17
ЧЛЕН 5. Право на свобода и сигурност	19
ЧЛЕН 6. Право на справедлив съдебен процес	25
ЧЛЕН 7. Неналагане на наказание без закон	31
От ЧЛЕН 8 до ЧЛЕН 11	33
ЧЛЕН 8. Право на зачитане на личния и семейния живот	35
ЧЛЕН 9. Свобода на мисълта, съвестта и религията	39
ЧЛЕН 10. Свободата на изразяване	41
ЧЛЕН 11. Свобода на събранията и сдружаването	43
ЧЛЕН 12. Право на встъпване в брак	47
ЧЛЕН 13. Право на ефективни правни средства за защита	49
ЧЛЕН 14. Забрана на дискриминацията	51
ЧЛЕН 34. Право на индивидуална жалба до Съда	55
ПРОТОКОЛ № 1	57
ЧЛЕН 1. Защита на собствеността	57
ЧЛЕН 2. Право на образование	59

ЧЛЕН 3. Право на свободни избори	60
ПРОТОКОЛ № 4	61
ЧЛЕН 1. Забрана на лишаването от свобода за дълг	61
ЧЛЕН 2. Свобода на придвижване	61
ЧЛЕН 3. Забрана за експулсиране на собствените граждани	63
ЧЛЕН 4. Забрана за колективно експулсиране на чужденци	63
ПРОТОКОЛ № 6 И ПРОТОКОЛ № 13	65
Отмяна на смъртното наказание	65
ПРОТОКОЛ № 7	67
ЧЛЕН 1. Процедурни гаранции по отношение експулсирането на чужденци	67
ЧЛЕН 2. Право на обжалване в наказателното производство	68
ЧЛЕН 3. Право на обезщетение в случай на съдебна грешка	68
ЧЛЕН 4. Забрана за повторно осъждане или наказание	68
ЧЛЕН 5. Равенство между съпрузи	69
ЧАСТ II. КАК ДА ПРОВЕРИМ ДАЛИ ДЕЙСТВИЯТА НИ ЗАСЯГАТ ПРАВА ПО КОНВЕНЦИЯТА И ДАЛИ СА В СЪОТВЕТСТВИЕ С НЕЯ?	70
АЛГОРИТЪМ ЗА ДЕЙСТВИЕ	77

ЦЕЛ

Този Наръчник има за цел да предостави на правоприлагащите органи и длъжностни лица в държавите информация и практически насоки за гарантираните от Европейската конвенция за защита правата на човека и основните свободи (наричана по-нататък "Конвенцията") права, така че, доколкото е възможно, да се избегнат нарушения.

ЗА КОГО Е ТОЗИ НАРЪЧНИК

Наръчникът е насочен главно към правоприлагащите органи, по-конкретно **полицията, служителите на затворите, миграционните служители и служителите, работещи в институции, предоставящи грижи за уязвими лица, служителите на местната администрация и местата за лишаване от свобода и др.**

Наръчникът **не е** предназначен за съдии, адвокати или висши държавни служители, а за тези, които имат ежедневен контакт с гражданите.

Наръчникът не предполага наличие на задълбочени правни познания.

КОНВЕНЦИЯТА

Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи (официалното заглавие на Конвенцията) е международен договор между държави (в момента са 47 на брой) членки на Съвета на Европа (да не се бърка с Европейския съюз). **Съветът на Европа** е създаден след Втората световна война като международна организация за насърчаване на демокрацията, правата на човека и върховенството на закона. Конвенцията е приета през 1950 година.

Държавите се обвързват да спазват задълженията, произтичащи от Конвенцията, когато станат **страни** по нея чрез **ратификация**. Всички държави членки са ратифицирали Конвенцията.

Съществуват редица **незадължителни Протоколи** към Конвенцията, които допълват нейните разпоредби. Държавите членки могат да изберат да приемат незадължителните протоколи, като ги ратифицират. Република България до момента е ратифицирала допълнителните Протоколи 1, 4, 6, 7 и 13.

Основната отговорност за гарантиране на изпълнението на Конвенцията на национално ниво е на държавите членки по нея. Техните закони и политики трябва да бъдат рамкирани и всички държавни служители трябва да изпълняват задълженията си по начин, който напълно следва Конвенцията. Държавите също трябва да осигурят система от вътрешноправни средства за защита от нарушения на Конвенцията. Само когато националните вътрешноправни средства за защита на твърдяното нарушение са били изчерпани, липсвали са или наличните са били неадекватни, пострадалият от нарушението може да се обърне към Европейския съд по правата на човека (наричан по-долу "Съдът").

Съдът следи за спазването на задълженията, които държавите членки са поели по силата на Конвенцията и Протоколите към нея. Съдът е съставен от един съдия на всяка държава членка. Съдът се намира в град Страсбург, Франция. Той е компетентен да разглежда и решава жалби от всяко лице, което твърди, че е жертва на нарушение на неговите права, гарантирани от Конвенцията, от една или повече държави членки на Конвенцията (както и да разглежда междудържавни дела, въпреки че те са рядкост). **Държавите се задължават да изпълняват окончателните решения на Съда по всяко дело, по което те са страна**, което обикновено предполага плащане на обезщетения, присъдени от Съда; възстановяване, доколкото е възможно, на положението преди нарушението или в което обикновено предполага плащане на обезщетения, присъдени от Съда; възстановяване, доколкото е възможно, на положението преди нарушението или в опледелени случаи промяна в националното законодателство и практика с цел предотвратяване на бъдещи подобни нарушения.

Всеки случай се решава съобразно неговите конкретни факти и специфични особености, но при разглеждане на делото Съдът често трябва да тълкува по-общо Конвенцията и да установява принципи при прилагането на разпоредбите ѝ. В светлината на съдебната практика на Съда, Конвенцията е обвързваща за всички държави членки и е задължително приложима в националното законодателство от страна на националните съдилища. В тази връзка, Наръчникът често ще реферира към конкретни дела, които илюстрират как се прилагат разпоредбите на Конвенцията, и да служи за ръководство на служителите.

РАБОТА С НАРЪЧНИКА

Наръчникът се състои от две основни части:

Част I

Ръководство за правата, гарантирани от Конвенцията и Протоколите към нея, както и за съответните задължения на държавата, като разпоредбите, приложими по-често в практиката ще бъдат разгледани по-детайлно. Наръчникът няма за цел да покрие всички потенциални проблеми; съсредоточен е изборително върху най-значимите и често срещани такива. Съответните примери от практиката на ЕСПЧ са оцветени в синьо.

Част II

Въпроси и списък с най-важните точки, които да бъдат взети предвид, в помощ на длъжностните лица при преценката им дали е възникнал потенциален проблем в рамките на Конвенцията, както и работен алгоритъм.

ЧАСТ I

ПРАВАТА И ЗАДЪЛЖЕНИЯТА, СЪГЛАСНО КОНВЕНЦИЯТА И НЕЙНИТЕ ПРОТОКОЛИ

КОНВЕНЦИЯТА

Член 1

Задължение за зачитане на правата на човека

Основното задължение на страните членки е да **"осигуряват на всяко лице под тяхна юрисдикция правата и свободите, определени в част I на тази Конвенция"**, (което включва за тези държави страни по различни Протоколи задължението да осигурят правата и свободите, определени в тези Протоколи).

"Всяко лице" е много широко понятие:

- обхваща както граждани на съответната държава, така и чуждестранни граждани в нея; т.е., правата не са само за гражданите на тази държава;
- обхваща както юридически лица (например, търговски дружества, неправителствени организации и сдружения), така и обикновени лица (например, физически лица и групи от хора).

"Под тяхната юрисдикция" обикновено се разбира **"в рамките на територията на държавата"**, но Съдът чрез своята съдебна практика е разширил обхвата, за да засегне и случаите, когато представители на една държава (например, дипломати или служители на въоръжените сили) се намират на територията на друга държава, в която упражняват власт и контрол, или когато поради военни действия държава упражнява ефективен контрол извън националната си територия.

Основни права и свободи

Значение на някои технически термини Следните термини, използвани в Наръчника, имат конкретно значение в контекста на Конвенцията:

- **„неквалифицирани права“** са правата, които не са относими към правата на другите или към обществения интерес. Те могат да бъдат предмет на специфични изключения, например, правото на свобода, гарантирано от член 5, или да не подлежат на изключения, когато са абсолютни права, например забрана на изтезанията, член 3;
- **„квалифицирани права“** са правата, които могат да бъдат ограничавани с цел да се защитят правата на друго или които имат по-широк обществен интерес, като например, правото на личен и семеен живот, член 8;
- **„негативни задължения“** – държавните власти следва да се въздържат от предприемане на действия, нарушаващи права по Конвенцията. Повечето от правата по Конвенцията са формулирани по такъв начин;
- **„позитивни задължения“** - държавните власти да предприемат активни действия с цел да се защитят правата по Конвенцията. В повечето случаи те не са изрично посочени в текста, но се прилагат от Съда по подразбиране.

Член 2

Право на живот

Параграф 1 на член 2 казва: "**Правото на живот на всеки се защитава от закона. Никой не може да бъде умишлено лишен от живот ...**". Следва изключение за смъртното наказание, но Република България е ратифицирала както Протокол № 6 (отменящ смъртното наказание, освен ако законодателството на държавата го предвижда за действия, извършени по време на война), така и Протокол № 13 (абсолютно отменящ смъртното наказание).

Параграф 2 определя три ограничителни изключения от забраната за умишлено лишаване от живот.

Съдът е установил, че позитивното задължение на националните власти да защитават живота изисква **превантивни мерки** в много ситуации, като например:

- да защитават което и да е лице от незаконно насилие от страна на друг/и, но само когато властите са знаели или е трябвало да знаят за реалния и непосредствен риск и не са успели да направят всичко, което би могло да се направи, за да го избегнат.

Това задължение е било нарушено, когато задържан под стража е бил убит от своя съкилийник, затворник със склонност към насилие и страдащ от

психическо заболяване (Едуардс срещу Обединеното кралство).

Това задължение също може да възникне, когато властите имат данни за домашно насилие.

- **ефективно да защитават живота на лице, поставено под техен надзор;**
- **да защитават всеки от самонараняване**, например, когато е известно, че при задържани лица съществува риск от самоубийство;
- **да защитават хора, живеещи в близост до опасни промишлени обекти**, както в случая с *настъпването на смъртоносна експлозия в депо за боклук, което е било известно, че представлява риск (Онерйълдъз срещу Турция)*, или **да вземат мерки срещу предвидими природни бедствия.**

Задължението за защита на живота не включва само приемането на закони. То се простира също и до защита на свидетелите и информаторите, както и до тези, които отговарят за затворите, центровете за задържане, социалните домове или психиатричните институции, защитаващи хората, които се намират под тяхна грижа, от смъртоносно самонараняване или от нараняване, причинено от други лица.

Използване на смъртоносна сила от властите: параграф 2 изброява ограничен кръг хипотези, в които използването на смъртоносна сила не следва да води до нарушение на правото на живот:

(а) при защита на което и да е лице от незаконно насилие;

(б) при осъществяване на правомерен арест или при предотвратяване на бягство на лице, законно лишено от свобода;

(в) при действия, предприети всъответствие със закона за потушаване на бунт или метеж.

Това са изчерпателни изключения, не примери. Държавата трябва да покрие много високи критерии, преди да се прибегне до употреба на смъртоносна сила: тя трябва да бъде **абсолютно необходима** за постигането на една или повече от предвидените и разрешени цели и **строго пропорционална на тези цели.**

Изстрелването на петдесет изстрела по време на щурмуването на къща на заподозрян в тероризъм е било в значителна степен отвъд неизбежната самоотбрана на участвалите полицейски служители (Гул срещу Турция).

Сходно е делото "Димов и други срещу България". Съдът приема, че е налице

нарушение на правото на живот след настъпила смърт при операция по задържане. Нарушенията, които ЕСПЧ констатира, са в два аспекта – неприлагането на стандарта за "абсолютната необходимост" при употребата на сила, както и неефективното разследване, което не е изследвало ключовия въпрос за прекомерната употреба на сила.

Процесуално задължение да се разследват смъртните случаи: Властите трябва да дадат незабавно ход на разследването. То трябва да бъде проведено незабавно, ефективно и публично, както и независимо от органа, който е използвал съответната смъртоносна сила. Разследване е необходимо и когато смъртта е настъпила като резултат от действията на частни лица. Отговорността за такова разследване обикновено ще бъде поета на ниво висши служители, но длъжностните лица, участващи на работно равнище, също трябва да бъдат подготвени за такова разследване, например, чрез съхраняване на отчет на получената информация, съдържаща риск за живота, или данни от наблюдението на задържани със склонност към самоубийство и т.н., и те трябва да си сътрудничат изцяло и честно при всяко разследване, което в противен случай може да попадне под изискваните от Конвенцията стандарти.

По делото Начова и други срещу България двама войници от трудови войски са били застреляни с автомат при опит за бягство. Съдът е намерил нарушение на чл. 2 от Конвенцията (правото на живот) във връзка с чл. 14 (забрана за расова дискриминация). Съдът също е намерил, че разследващите органи в лицето на следствието и прокуратурата не са извършили ефективно разследване и не са установили подбудите и причините за употребата на смъртоносна сила.

Въпросът за правото на живот може да възникне и в случаи на **експулсиране и екстрадиция**, ако едно лице трябва да бъде изпратено в страна, където за него има реален риск от налагане на смъртно наказание. Решенията за експулсиране или екстрадиция обикновено се взимат от съдилищата или от изпълнителната власт, но **миграционните служби** и други заинтересовани лица следва да бъдат информирани за такава вероятност и да се посъветват преди изпращането на лицето, когато е възможно да съществува такъв риск.

Член 3

Забрана на изтезанията и нечовешкото и унизително отношение или наказание

Член 3 постановява, че **"Никой не може да бъде подложен на изтезания или нечовешко или унизително отношение или наказание"**.

Това е **абсолютно** право. Необичайно, сред разпоредбите на Конвенцията, **няма разрешени изключения** или квалификации, нито в практиката на Съда са разрешени изключения от това право. Това означава, че нито общественият интерес, нито правата на другите, нито действията на жертвата, колкото и опасни или престъпни да са те, могат да оправдаят отношение, забранено от тази разпоредба.

Правата по Член 3 могат да бъдат засегнати в много различни ситуации, но най-често това се случва при **лица, лишени от свобода**. В резултат на това **полицията** и други отговорни за задържаните лица (**затворническите служители, миграционни служби или лица, работещи в центровете за задържане и в психиатрични институции**) трябва да обърнат специално внимание за недопускане на нарушения на този член. Разумно е да се направи предварителна оценка на риска от лошо отношение, особено за уязвимите категории лица.

"Изтезанието" е определено като **"умишлено нечовешко отношение, причиняващо много сериозно и жестоко страдание"**. Степента на страдание е

основната разлика между изтезанието и нечовешкото отношение, но то трябва да е умишлено, като например, за извличане на информация или при заплахата. Фактът, че информацията може да спаси живота на невинни хора, не оправдава изтезанието. Примери за действия, представляващи според Съда изтезание, **са изнасилване, заплахи за нараняване на семейството, държане със завързани очи и мними екзекуции.** Страданието може да бъде както психическо, така и физическо. Прагът на мъчение търпи развитие: това, което не се е считало за мъчение преди 30 години, може да е такова сега, тъй като стандартите са се повишили. Същото е приложимо и за нечовешкото отношение.

Селмуни срещу Франция засяга заподозрян, подложен на физически удари. Ленев срещу България нараняванията на жалбоподателя са определени от Съда като изтезание с цел изтръгване на самопризнания; българските власти не са предоставили обяснение за възникването на тези наранявания.

"Нечовешкото отношение" трябва да достига „минимална степен на суровост“ и „да причинява или действителни телесни наранявания, или съществено психическо страдание“. Не е нужно да бъде умишлено, нито да е с определена цел. В типичния случай, лицето е било в добро здраве преди задържането му, а впоследствие с наранявания, властите трябва да докажат, че не е използвана сила, или че тя не е била прекомерна, или че е била оправдана с оглед поведението на жертвата. Прекомерно продължителното задържане по време на арест или на пациент в психиатрията също може да се счете за нечовешко отношение.

„Унизителното отношение“ включва **унижение и приниждане**, за разлика от физическото и психическо страдание. Както и при нечовешкото отношение, унизителното отношение невинаги е **умишлено причинено**. Най-често унизителни са **условията на задържане**, *например мръсотия и пренаселеност за продължителен период (Калашников срещу Русия). Съдът намира редица нарушения на чл. 3 във връзка с употребата на сила от полицията, липса на ефективно разследване на случая и лошите условия в затвора (Йордан Петров срещу България, Кехайов срещу България).* Същите условия могат да бъдат нечовешки, ако са достатъчно тежки. Претърсванията, **при които е необходимо да бъдат свалени дрехите на лицето**, дори когато са оправдани от съображения за сигурност, могат да са унизителни, ако са извършени без уважение към човешкото достойнство, например, публично или от противоположния пол. **Строгийт режим на изтърпяване на наказанието** не е задължително нечовешко или унизително отношение, но може да бъде такова особено ако е продължителен. **Липса или отказ на медицинска помощ** може

да бъде унизително отношение, когато причинява тревожност, стрес или страдание, особено за психично болни лица. Обратната ситуация, на **задължителна медицинска интервенция**, например, насилственото хранене, принципно не е нечовешко или унизително отношение, но може да стане такова, ако не е необходимо по медицински съображения или се извършва без предпазни мерки или уважение. Правят впечатление два случая, при които е била предприета медицинска намеса, за да се извадят наркотици, погълнати от заподозрени трафиканти.

В [Джалох срещу Германия](#) насилствено е причинено повръщане, за да се получи доказателство, въпреки ожесточената съпротива. Начинът, по който това е направено, е унизително и носи рискове за здравето. Установено е нарушение на член 3. В [Богумил срещу Португалия](#) е направена операция за отстраняване на пакет с кокаин от стомаха на жалбоподателя под лекарски контрол и надзор, за да се запази животът му, а не да се събират доказателства. В този случай не е установено нарушение.

Необходимостта от тясна координация между служителите, които осъществяват задържания, и лекари в такива ситуации не може да бъде пресилена. Слагането на белезници не е унизително, ако е по необходимост, която може да бъде оправдана, например, за предотвратяване на бягство или нараняване на други хора, но може да бъде такова, ако лицето с белезници е на болнично лечение, или е извършено на публично място или в съда.

Дискриминация, например на етническа основа, когато има доказателства за изтезание, може да доведе до установяване на нарушение на член 3, както в случая, *при който заподозрени роми са били третирани по враждебен и унизителен начин от съдебните и изпълнителните власти ([Молдован срещу Румъния № 2](#))*.

[Абду срещу България](#), жалбоподателят е пострадал след сбиване, но власите не са разследвали за възможни расистки подбуди, въпреки че е имало индикация за такива, поради което забраната за дискриминация във връзка със забраната за нечовешко и унизително отношение е била нарушена.

Експулсиране и екстрадиция: Експулсиране или екстрадиране на лице в друга държава, в която то би било изправено пред реален риск от малтретиране в нарушение на член 3, може да доведе до нарушение от страна на изпращащата държава.

Например по [делото М.Г. срещу България](#), при което има искане за екстра-

диция на жалбоподателя в Руската федерация, където е заподозрян за участие в терористична група. ЕСПЧ е приел, че той е изложен на сериозен и доказан риск от изтезание или други форми на нечовешко и унизително отношение в страната по произход, поради което изпълнението на решението за екстрадиция на жалбоподателя би довело до нарушение на чл.3 от Конвенцията.

Условията за връщане на експулсирано лице често са отговорност на полицията или миграционните служители. Във всички случаи трябва да бъдат осигурени хуманни условия.

Позитивни задължения по силата на член 3: Задължението за **предотвратяване** на лошо отношение се изразява в изработването на закони и подзаконовни нормативни актове. Но то може да възникне и в ежедневната работа, *например, там, където социалните работници не са предприели разумни мерки за защита на децата от сериозна и продължителна родителска небрежност, за която те са знаели или е трябвало да знаят (3. срещу Обединеното кралство)*. Когато са засегнати уязвими групи като деца, душевноболни лица или задържани лица, задължението на държавата да предотврати лошото отношение се засилва.

Процесуално задължение да се разследва: както и при правото на живот (член 2), когато има твърдяно нарушение на член 3, е налице задължение за извършване на независимо, ефективно и бързо разследване. Например, при физически наранявания трябва да се проведе медицински преглед възможно най-скоро, за да се установи как са настъпили те. Полицията и другите длъжностни лица трябва да поддържат добра и точна база с данни за своите действия и ако е налице обвинение в изтезание, да сътрудничат изцяло на всяко разследване.

Например, бездействието на властите в продължение на осем години да открият адреса на обвинен в изнасилване на малолетно лице и последвалата липса на наказание поради изтичане на предвидената давност водят до нарушение на процедурните изисквания за ефективно разследване по чл. 3 (П.М. срещу България).

Съдът е намерил нарушение поради неизпълнение на процедурното задължение по чл. 3 и в случая, когато държавата не е провела разследване на упражнено сериозно насилие върху жалбоподателя (Бисер Костов срещу България).

Член 4

Забрана на робството и на принудителния труд

"Робство" означава "положение или състояние на дадено лице, върху което се упражнява изцяло или частично право на собственост".

*В случая, когато младо момиче е принуждавано да работи дълги часове без заплащане за едно семейство и да живее в неговата къща, без възможност за промяна на обстоятелства, Съдът е констатирал, че тя е била поставена в положение на **принудително подчинение** (Силиадин срещу Франция), защото мястото ѝ на пребиваване и работа са ѝ били наложени против нейната воля.*

"Принудителен или задължителен труд" е налице, когато от дадено лице се изисква да работи или да служи под заплахата от санкция. В Параграф 3 на член 4 са изброени три ситуации, които не се считат за принудителен или задължителен труд:

- (а) всеки труд, извършен от лица, законосъобразно лишени от свобода;
- (б) всяка служба от военен характер (или нейния признат еквивалент);
- (в) всеки труд, който е част от обичайните граждански задължения (например, задължения на съдебен заседател).

Позитивното задължение да се разследва може да възникне и тук, особено в случаите на трафик на хора и подчинението в домашни условия. Разследването трябва да отговаря на същите изисквания за публичност, ефективност и независимост, описани по-горе за чл. 2 и чл. 3.

Член 5

Право на свобода и сигурност

Правото на хората да не бъдат произволно лишавани от личната си свобода е едно от основните в системата на Конвенцията. Така член 5 категорично **създава презумпция в полза на свободата** както позитивна, така и негативна: **"Всеки човек има право на свобода и сигурност на личността. Никой не може да бъде лишен от своята свобода, освен в следните случаи и по реда, предвиден от закона ... "**

Лишаването от свобода съдържа два елемента: задържането на определено място за известен период от време и липсата на съгласие от страна на задържания. В същото време, когато от съображения за сигурност се контролира голям брой хора, това не се счита за лишаване от свобода по силата на тази разпоредба, например, контрол на тълпи по време на спортни събития или контрол на пътя след произшествие. Съдът също така е установил, че член 5 не се прилага, когато от съображения за сигурност *полицейски кордон е ограничил демонстранти, включително и с някои насилствени елементи, в тясна област на града в продължение на няколко часа (Остин и други срещу Обединеното кралство).*

Съдът е отбелязал, че **защитата от произвол** е в основата на член 5, който дава както право на сигурност, така и на свобода, и изисква да се следва при всички

случаи в процедурите, предвидени по закон. *По делото, по което чужд гражданин е издирван за убийство в една държава и е било невъзможно да бъде екстрадиран в не поради наличието на правни основания, полицията го е арестувала и насила го е откарала до границата с друга държава, откъдето е било възможно да бъде екстрадиран. Съдът е констатирал, че с ареста не са изпълнени изискванията на Закона за екстрадиция, че е произволен и в противоречие с член 5 (Бозано срещу Франция).*

Правото на свобода не е абсолютно, съществуват основателни причини, поради които е оправдано от гледна точка на обществения интерес да се ограничи свободата на някого, особено когато действията му представляват опасност за самия него или за другите. Така че правото на свобода е обект на **шест специфични изключения**, изложени в параграф 1, букви от „а“ до „е“, които са **изчерпателни**. Властите, които прилагат закона и по-специално тези с правомощия да арестуват и да лишават от свобода, имат особено важна роля да съблюдават стриктно границите, определени с тези изключения, и своевременно да предоставят своите действия и решения за съдебен контрол.

Шест изключения, при които лишаването от свобода или ограничаването на свободата е допустимо:

(а) Едно лице може да бъде лишено от свобода по силата на постановена от компетентен съд присъда;

(б) Едно лице може да бъде лишено от свобода за неизпълнение на законосъобразно съдебно решение или с цел осигуряване на изпълнение на задължение, предписано от закона;

(в) Едно лице може да бъде арестувано или лишено от свобода с цел да се осигури явяването му пред компетентния, съгласно закона, орган по обосновано подозрение за извършено престъпление или когато задържането обосновано може да се смята за необходимо, за да се попречи на лицето да извърши престъпление или да се укрие, след като е извършило престъпление;

(г) Непълнолетно лице (т.е., под 18 години) може да бъде лишено от свобода въз основа на законосъобразно решение, за да се осигури надзор с възпитателна цел или с цел да се осигури неговото явяване пред предвидената в закона институция (например, за да се предоставят грижи за непълнолетния; наказателни производства са обхванати в параграф „в“).

(д) Лица с инфекциозни заболявания с цел да се предотврати разпространението на инфекциозни болести; душевноболни лица, алкохолици, наркомани и скитници могат да бъдат законосъобразно лишени от свобода.

(е) Едно лице може да бъде законосъобразно арестувано или лишено от свобода с цел да се предотврати незаконното му влизане в страната; или едно лице, спрямо което се предприемат действия за експулсиране или екстрадиране, също може да бъде законосъобразно арестувано или лишено от свобода.

Във всички тези шест хипотези има специфично изискване задържането да е **законосъобразно**. Това означава не само че то трябва да съответства на националното законодателство и процедури, които да са достъпни и предвидими, но също така и прилагането на това право трябва да съответства на Конвенцията, а именно да бъде в съответствие с посочените в букви „а“ – „е“ цели.

Настаняването на непълнолетни във възпитателно училище – интернат представлява по своето естество „лишаване от свобода“; държавата не е нарушила правото по чл. 5 относно настаняването на непълнолетните във възпитателно училище, но има нарушение заради задържането на две от тях в кризисен център за деца и в дом за временно настаняване на малолетни и непълнолетни (А. и други срещу България).

Ограничаването на свободата за изпълнение на задължение (буква „б“) може да бъде извършването на пътна проверка, случаен тест за алкохол или проверка на самоличността, както и други подобни проверки, които са в правомощията на полицейските органи. Всяко едно задържане трябва да бъде като последен акт, едва след като на лицето е била дадена възможност за доброволно изпълнение. Също така то трябва да бъде пропорционално, с цел осигуряване на изпълнение, а не за наказание.

Лолова-Караджова срещу България не е налице пропорционалност между задължението за явяване на подсъдима по дело за клевета и задържането ѝ в продължение на 30 часа за тази цел.

Арест и лишаване от свобода поради обосновано подозрение за извършено престъпление (буква „в“) е най-честото изключение, но при него най-често възникват проблеми. Арестът трябва да бъде извършен по **обосновано подозрение** с намерение да бъде повдигнато обвинение, а не за събиране на

информация, която би могла да доведе до повдигане на обвинение. В определени случаи Съдът приема, че известен период от време за разпит е допустим, например, когато има заподозрени в терористични действия, поради трудността за набавяне на сериозни доказателства, на които да се базира повдигането на обвинение.

По делото „Звездес срещу България“ Съдът сочи, че възможността лице да се задържи за 96 часа, преди да бъде изправено пред съдия (чрез кумулиране на полицейско задържане и задържане, постановено от прокурор), може да доведе до забавяния, несъвместими с предписаното в чл. 5, ал. 3 право.

Съдът не е дефинирал **"душевноболни"** (буква „д“), защото медицинските заключения и практика са постоянно развиващи се. Единственият сигурен подход за длъжностните лица, следователно, е да задържат лицата (и да ги оставят в ареста) въз основа на експертна, обективна и актуална медицинска оценка. Мястото и условията, в които тези лица са задържани, трябва да са съобразени с тяхното състояние. Поставянето на душевноболен човек в социален дом също може да се счете за лишаване от свобода.

Настаняването на лице в социален дом за хора с психични разстройства без неговото съгласие, без възможност законността му да бъде оспорена и без право на обезщетение водят до нарушения на различни аспекти на правото на свобода и сигурност по чл. 5 (Станев срещу България). Задължително психиатрично лечение е в нарушение на чл. 5, тъй като прокуратурата е наредила хоспитализация въпреки решение на съда за амбулаторно лечение (Шопов срещу България).

При работа с **душевноболни лица, алкохолици, наркомани и скитници** (буква „д“) трябва да има адекватно отношение, съобразно поведението на лицето и принципа за пропорционалност. *Например, в случая, когато едно лице в нетрезво състояние е влязло в спор в пощенската служба, полицията го е отвела в изтрезвителен център и е бил задържан там в продължение на повече от шест часа. Не е имало доказателства, че той е бил опасен за другите или себе си, нито пък че е бил алкохолик. В случая полицията е разполагала и с други възможности (например, да бъде заведен в дома му). Съдът е приел, че "задържането на едно лице е такъв сериозен въпрос, че то е оправдано само ако други, по-малко строги мерки, са били предприети и те са били недостатъчни, за да се опази индивидът или обществото" (Витолд Литва срещу Полша).*

Задържането преди **експулсиране или екстрадиране** (буква „е“) може да бъде в център за задържане, специално създаден за ускорено обработване на такива случаи, но само за кратък период от време (*задържане от седем дни е било прието за приемливо по делото Саади срещу Обединеното кралство*). Задържането може да се извърши извън определеното място: *установено е нарушение в случая, когато търсещите убежище са били ограничени до транзитната зона на летище в продължение на двадесет дни, след което са били депортирани. На теория те са били свободни да напуснат, но на практика те не са имали къде да отидат, нито са имали правна или социална помощ. В случая гаранциите на член 5 не са били приложени (Амуур срещу Франция)*. Основанията, заради които едно лице е задържано, не са били валидни през целия период на задържането му поради липса на усърдие от страна на властите да приключат процедурата по експулсиране, което е в нарушение на чл. 5, параграф 1, буква „е“ (*Ауад срещу България*).

Параграф 2 на член 5 изисква **лице, което е арестувано, незабавно да му бъдат съобщени на разбираем за него език основанията за арестуването му и всички обвинения, които му се предявяват**. Това е една начална предпазна мярка за защита на лицето, а именно: да му бъде съобщено на разбираем език защо е арестувано, така че да има възможност да отрече, че е извършило престъплението, или ако е необходимо, да оспори в съда своето задържане (виж член 5, параграф 4, по-долу). Разбираемият език може да е чужд език, или, например, жестомимичен език, ако задържаното лице е глухонямо. Изискването за **"незабавно"** може да варира в зависимост от обстоятелствата по случая, но Съдът е посочил, че очаква задържаният да бъде информиран "в рамките на няколко часа от задържането му". Колко подробно да му бъдат съобщени основанията за ареста, също подлежи на преценка: в някои случаи при съмнение за тероризъм, Съдът е приел, че причините могат да бъдат незначителни и по-малко специфични, отколкото в нормалните случаи, за да се избегне разкриване на твърде много информация. В редки случаи информацията може да бъде предоставена на представителя на арестуваното лице (например, когато душевното състояние на този човек не му позволява да я разбере).

Параграф 3 изисква лице, арестувано по подозрение в извършване на престъпление, **своевременно да бъде изправено пред съдия или друго длъжностно лице, упълномощено от закона да изпълнява съдебни функции и да има право на гледане на делото му в разумен срок, или да бъде освободено преди гледане на делото му в съда**. Това трябва да се случи автоматично; не е нужно задържаното лице да обжалва (за разлика от параграф 4, по-долу).

Длъжностното лице, пред което задържаният е изправен, може да бъде съдия или магистрат, или друг съдебен служител, при условие че е независим от властите и страните, както и непристрастен. Важното е длъжностното лице да разполага с компетентност да проведе разпит по същество, да установи дали причините за ареста и задържането са достатъчни и да издаде заповед за освобождаване, ако не са такива. Изискването за **"своевременност"** отново може да варира, но обикновено означава на следващия ден. Съдът приема максимум четири дни, въпреки че по-кратък период също може да бъде в противоречие с Конвенцията. Решението за освобождаване под гаранция може да бъде взето тогава или малко след това. Съдът изисква задържането под стража преди съдебния процес да бъде безспорно необходимо (например, ако е налице сериозен риск задържаният да се укрие) и въз основа на точно изследване на обстоятелствата за всеки отделен случай всъответствие с общата презумпция за невиновност. Внасянето на делото в съда в разумен срок включва прокуратурата и съдилищата, както и полицията. Всички те трябва да работят заедно за постигането на тази цел.

Параграф 4 е "habeas corpus" разпоредбата на Конвенцията, предоставяща правото на едно лице, арестувано или задържано, **"да обжалва законосъобразността на своето задържане в съда, който е задължен да се произнесе в кратък срок, и в случай че задържането е неправомерно, съдът е длъжен да нареди незабавното освобождаване на задържаното лице"**. Производството трябва да бъде състезателно и двете страни да имат равенство, което предполага, че задържаните лица и техните представители трябва да имат достъп до основните документи, на които се основава задържането. **"В кратък срок"** означава, че не трябва да има ненужно забавяне при внасяне на делото в съда (например, забавяне на превода на документите в съдебното производство). Ако задържането е постановено от съд, то би покрило правото по параграф 4. Това право обикновено води до друго право - периодично да се преразглежда законосъобразността на задържането.

Срок от 28 дни за разглеждане от съда на жалба срещу задържане под стража е прекомерен според Съда и е налице нарушение по чл. 5, параграф 4 ([Димитър Василев срещу България](#)).

Параграф 5 гарантира **правото на обезщетение за всяко лице, което е било арестувано или лишено от свобода в нарушение на изискванията на член 5**. Гарантирането на това право не е задължение служителите, чиято работа включва правомощия за арест и задържане, но то изисква от тях да зачитат правата, дадени по силата на член 5. Неспазването на това изискване може да струва на държавата много пари.

Член 6

Право на справедлив съдебен процес

Съгласно разпоредбата на член 6, параграф 1 изречение първо, **"Всяко лице при решаването на правен спор относно неговите граждански права и задължения или основателността на каквото и да е наказателно обвинение срещу него, има право на справедливо и публично гледане на неговото дело в разумен срок, от независим и безпристрастен съд, създаден в съответствие със закона"**.

Справедливият процес е фундаментална важна гаранция във всяко демократично общество, така че тази норма е една от най-важните и приложими разпоредби на Конвенцията. Има повече дела за право на справедлив съдебен процес, отколкото по всеки друг член на Конвенцията. Отговорността за осигуряване на справедлив съдебен процес е много повече на съдиите, прокурорите и законодателя, отколкото на служителите, които работят пряко с гражданите, и за които е предназначен този Наръчник. **Полицаяте и служителите в затворите** имат определена роля по наказателните дела, докато останалите длъжностни лица - **съдебни служители, социални работници и други длъжностни лица** – могат да имат роля по гражданските дела.

Поради това, че Конвенцията трябва да се прилага за много държави, чиито правни системи се различават значително помежду си, много от термините в

тази разпоредба са получили от Съда своето собствено "автономно" значение в Конвенцията. Това се отнася, например, за "престъпно", "обвинение" и "гражданско право". Тези термини невинаги ще означават същото, което означават в националните правни системи.

Граждански производства

По принцип, член 6 се прилага широко за всички граждански спорове с някои утвърдени през годините изключения. На практика по-лесно е да се изброят някои от случаите, в които Съдът е приел, че член 6 е приложим, и други, в които той не е приложим, но е важно да се отбележи, че списъкът не е изчерпателен и че практиката на Съда постоянно търпи развитие:

Спорове, в които член 6 е приложим:

- имуществени спорове, например, регулационни спорове;
- решения за лицензиране, например, правото да се упражнява определена професия или да се продава алкохол;
 - семейни производства, например, осиновяване, приемни грижи за деца, трансграничното връщане на деца и полагане на грижи за деца;
- искове за обезщетение срещу държавни органи, включително болници;
- искове за социални помощи, дължими по закон.
- дисциплинарни производства срещу съдии и трудови спорове.

Спорове, в които член 6 не е приложим:

- емиграционни производства и процедури за гражданство;
- данъчни спорове между данъкоплатците и органите по приходите;
- избирателни права, например, правото за кандидатиране за избираеми длъжности.

Във всички граждански дела, по които е приложим член 6, параграф 1 **изрично** изисква:

- **публично изслушване**, предмет на някои изключения, например, за защита на децата по бракоразводни и др. дела;
- **независим и безпристрастен съд**, т.е., независим от властите и страните в процеса и непредубеден;
- **гледане на делото в разумен срок**;
- **публично произнасяне на решението**, т.е., да е обществено достъпно, не е

задължително да е произнесено в открито съдебно заседание.

Съдът също така **допълва в член 6, параграф 1** и следните права:

- **достъп до съд** (включително физически достъп);
- **процесуално представителство по граждански дела** (параграф 3 (в) вече дава това право по наказателни дела, виж по-долу);
- **правото да се участва ефективно**, например, чрез състезателно производство, равен достъп на страните до доказателствата и равнопоставеност на страните;
- **задължението на съда да вземе предвид изцяло и еднакво доводите и на двете страни;**
- **правото на мотивирано решение/определение;**
- **задължението на държавата да изпълни решението по гражданско дело своевременно и ефективно;**
- **правна сигурност**, включително стабилност и окончателност на съдебните решения.

Наказателни производства

При наказателните производства процедурните гаранции са по-строги, отколкото за другите съдебни производства. Понятието за "наказателно производство" има специфично значение в рамките на Конвенцията и може да бъде дисциплинарно, административно или данъчно производство, в случай че доведе до наказание.

В допълнение към правата, предоставени по силата на параграф 1, лицата, обвинени в извършване на престъпление, имат следните допълнителни специфични права, изложени в параграфи 2 и 3 от буква „а“ до „д“:

- **Презумпция за невинност (параграф 2).** Всяко лице, обвинено в извършване на престъпление, се смята за невинно до доказване на вината му всъответствие със закона. Това включва правото на всеки да не дава показания и правото да не уличава сам себе си. Официално изявление, отнасящо се до обвиняемо лице, което създава впечатление, че то е виновно, преди още вината му да е била доказана, може да доведе до нарушение на презумпцията за невинност.

По делото Гуцанови срещу България Съдът е приел, че властите са нарушили презумпцията за невинност, като са отишли отвъд задължението си да

информират обществеността чрез едно обикновено съобщаване на информация (думите на министъра на вътрешните работи) или описание на състоянието на подозрение (от съда).

- **Незабавно и разбираемо информиране за характера и причините за обвинението срещу него или нея (параграф 3, буква „а“).** Подобно е на правото в член 5, параграф 2 (виж, по-горе), но целта е различна; в член 5 целта е да се даде възможност на лицето да оспори своето арестуване и задържане, а в член 6 целта е лицето да подготви своята защита. Задачата обикновено е на полицията, съдебните служители или на длъжностните лица в прокуратурата. Лицето трябва да бъде в състояние да разбира информацията, включително, ако е необходимо, да му бъде осигурен превод (за сметка на държавата, виж, точка „д“, по-долу). Когато обвиняемият е с увреждане (например, слепота, глухота или психично заболяване), което го затруднява да разбира, може да е необходимо съдействие от друг характер.

- **Достатъчно време и възможности за подготовка на своята защита (параграф 3, буква „б“).** Времето варира в зависимост от сложността на делото, но на затворниците, когато пожелаят, винаги трябва да им бъде осигурено помещение за конфиденциалност, без да могат да бъдат подслушвани от полицията или служителите на затвора, например, когато са посещавани от своите адвокати.

- **Правото на самозащита лично или чрез адвокат по свой избор се предоставя безплатно, когато интересите на правосъдието го изискват (параграф 3, буква „в“).** Тук са възможни проблеми с достъпа на адвокатите до обвиняемите. Съдът е приел, че правната помощ трябва да бъде практическа и ефективна, включително в досъдебната фаза, както и в съдебната.

По този начин, когато известен затворник е бил разпитван в продължение на близо седем дни, без да му е бил осигурен достъп до адвокат, е налице нарушение, тъй като защитата му рискува да загуби своята непредубеденост. По същото дело, тъй като материалите по делото са били толкова обемни, две едновременни посещения на седмица не са били достатъчни, за да бъде подготвена защитата (Йоджалан срещу Турция).

Както вече беше споменато, адвокатските консултации трябва да се провеждат на отделно място (на разстояние) от длъжностните лица. Правило е, че съдействието на адвокат трябва да бъде предоставено още при първия разпит, проведен от полицията.

- Правото да се изисква разпит на свидетели от прокуратурата, свидетелстващи срещу лицето, както и да се призовават свидетели в негова или нейна защита (параграф 3, буква „г“). Когато свидетелските показания са решаващи по отношение на вината на обвиняемия, последно трябва да бъде дадена възможност за кръстосан разпит на този свидетел, ако е необходимо с правна помощ.
- Правото да ползва безплатно услугите на преводач, ако лицето не разбира или не говори езика, използван в съда (параграф 3, буква „д“).

Видно от гореизложеното, в наказателните дела ролята на полицията и служителите на затвора по отношение на зачитането и защитата на правата е много по-голяма, отколкото в гражданските дела. В допълнение към дадените примери, прекомерната продължителност на делата в значителна степен зависи от ефективността на полицейското разследване. Съдът включва и досъдебната фаза, когато преценява дали продължителността е разумна. Делата срещу България за прекомерна продължителност на производството са многобройни.

През 2012г. Европейският съд по правата на човека постанови първите две решения – Димитров и Хамънов срещу България и Фингър срещу България. Тези решения са наречени „пилотни“, тъй като с тях се установява системно нарушение на чл.6, параграф 1 в неговия граждански и наказателен аспект, както и на чл. 13. В постановения едногодишен срок българската държава създаде вътрешноправен механизъм за обезщетяване на гражданите.

Член 7

Неналагане на наказание без закон

Тази разпоредба **забранява прилагането на обратно действие в наказателното право**. Тя включва правото на едно лице да не може бъде осъдено или наказано за деяние, което в момента на неговото извършване не е било квалифицирано като престъпление. **Полицията трябва да гарантира, че престъпленията и наказанията са били в сила към момента на извършване на деянията, с оглед на които те са арестували и са обвинили дадено лице**. Отново трябва да се отбележи, че понятието за "наказателно производство" има специфично значение в рамките на К онвенцията и може да се разпростре до дисциплинарно, административно или данъчно производство, в случай че доведе до наказание на въпросното лице.

От Член 8 до Член 11

Тези четири разпоредби, съответно, за **зачитане на личния и семейния живот; свобода на мисълта, съвестта и религията; свобода на изразяване на мнение и свобода на събранията и сдружаването**, имат няколко общи черти:

- всички те са **квалифицирани права**;
- имат еднаква **структура, състояща се от два параграфа**, като параграф 1 постановява правото, а параграф 2 определя условията, при които то може да бъде ограничавано;
- вторите параграфи се различават в детайли, но имат **три общи изисквания, така че намесата в правото да бъде оправдана**.

Първо, намесата трябва да бъде **в съответствие със закона**. "Законът" включва първично и вторично законодателство, общото право и правото на ЕС за държавите, които използват тези системи, както и правилниците на професионални институции, ведомства и т.н. Законът трябва да бъде установен в националната система. Трябва също да бъде достъпен, т.е., публично **достъпен**, и **предвидим**, т.е., достатъчно точен и ясен, за да даде възможност на някого да коригира поведението си всъответствие със закона.

*В един от няколкото случаи на телефонно подслушване, Съдът констатира, че „законът“ не съдържа специално установени, достатъчно ясни и подробни правила, като се има предвид сериозността на намесата и нарастващата прецизност на технологията (Кръслин срещу Франция). В друг случай, по делото **Асоциация за европейска интеграция и права на човека и Екимджиев срещу България**, Съдът прави заключение, че българският закон не предвижда достатъчни гаранции срещу опасността от злоупотреба, което е присъщо на всяка система за тайно наблюдение. Поради това намесата в упражняването на правата по чл. 8 на жалбоподателите не е “съгласно закона” по смисъла на ал. 2 от тази разпоредба.*

Второ, намесата трябва да **преследва легитимна цел**. Всичките втори параграфи определят конкретни разрешени цели, които варират в различните членове, като "превенция на престъпността", "защита на обществения ред, здравето и морала" или "защита на правата и свободите на другите".

Трето, намесата трябва да бъде **"необходима в едно демократично общество"**. "Необходима" не означава "незаменима" в едната крайност, нито просто "разумна" в другата крайност. Това означава, че правителството трябва да установи, че е налице **"належаща обществена нужда"** за намесата и че същата е била **пропорционална на преследваната цел**. Въпреки че не се появява в текста на Конвенцията, пропорционалността е основен принцип при тълкуването ѝ. Така че, дори ако дадено действие или политика преследва легитимна цел, то не е допустимо, ако използваните средства са прекомерни, произволни или несправедливи. По същество Конвенцията изисква националните власти да балансират правата на индивида спрямо обществения интерес; също така може да става въпрос за постигане на баланс между конкуриращите се индивидуални права. Съдът е признал, че за националните власти е важно преди всичко да защитават правата на човека и да постигат правилния баланс, както и че те по принцип са в по-добра позиция, отколкото самият Съд, за да се прецени необходимостта от намеса. Поради това Съдът е установил един принцип, чрез който държавите разполагат с право на преценка в тази област, наречен **"свобода на преценка"**, съобразно който, когато социалните и други обстоятелства се различават, е възможно да се вземат решения в зависимост от конкретния случай. Тази свобода за изява, обаче, е ограничена и винаги е предмет на контрол от Съда. Тя ще бъде с по-голяма тежест, ако европейската практика варира в широки граници, отколкото ако има широк консенсус, който контрастира с политиката или практиката на отделната държава. Естествено, заедно с променящите се социални нагласи, с тях се развиват и нагласите на Съда.

Член 8

Право на зачитане на личния и семейния живот

Съгласно **параграф 1**, всеки има право на зачитане на личния и семейния живот, на жилището и кореспонденцията. На всички тези понятия Съдът е дал едно обширно тълкуване, което надхвърля обикновения смисъл, приет в много национални системи. Длъжностните лица трябва да са наясно с това и да не приемат, че смисълът на Конвенцията ще бъде същият като този, с който те са свикнали.

"**Личен живот**" е много по-широко понятие, отколкото неприкосновеността на личния живот (която се отнася главно за правата на поверителност и уединение). Той обхваща, наред с други неща, и лична идентичност; сексуална ориентация; полова идентичност; защита на личните данни; защита от шум или токсични емисии и защита от тормоз.

"**Семеен живот**", по подобен начин, е широко понятие съгласно Конвенцията, което надхвърля традиционната семейна двойка с деца. Той обхваща и неженени двойки (при условие че има доказателства за налични дългосрочни отношения); еднополови двойки и транссексуални; близки роднини като баби, дядовци и внуци и братя и сестри. Въпросът е, съществува ли доказателство за близки лични връзки. В случаи на експулсиране често се иска позволение за лица със семейни връзки да останат дори когато те са извършили престъпления или са просрочили своята виза.

Понятието **"жилище"** изисква лица, които са жертви, да покажат достатъчни и постоянни връзки с мястото, където живеят, но не е необходимо да го обитават през цялото време; то може да бъде временно (като каравана) или търговски помещения, а понякога да се обитава незаконно или в нарушение на устройствения план. Това право защитава мирното ползване на дома от живеещите в него от незаконно влизане и от вреди, като шум и замърсяване.

По делото Йорданова и други срещу България незаконните обитатели по принцип не могат да имат законно очакване да останат, но бездействието на държавните органи е довело до развитие от страна на жалбоподателите на силни връзки с незаконните им жилища и изграждане на обществен живот в района. Принципът на пропорционалност изисква случаите, в които е засегната цяла общност и които се отнасят за дълъг период от време, да се третират съвсем различно от обикновените случаи на преместване на лице от незаконно обитавания имот.

Понятието **"кореспонденция"** обхваща не само писма (особено от затворници), но и телефонни разговори, имейли и текстови съобщения.

Отварянето от затворническите власти на писма от Съда до лице, изтърпяващо наказание лишаване от свобода, е в нарушение на правото му по чл. 8 (Петков срещу България).

Понятието **"зачитане"** включва и **негативни, и позитивни задължения**. Негативно е задължението да няма произволна намеса в правата. Позитивното задължение може да включва приемането на мерки, предназначени да осигурят зачитането на личния и семейния живот, не само в отношенията между държавата и отделния човек, но също и в сферата на отношенията между хората.

Така че, в поредица от случаи, касаещи транссексуални хора, въпросът не е бил в това дали държавите са предотвратили операция за смяна на пола (в действителност те са я улеснили), а дали след това те са отказали да променят лични документи, като удостоверения за раждане, които да отговарят на новата самоличност. Това е било нарушение на позитивното им задължение за зачитане на личния живот (Гудуин срещу Обединеното кралство).

Делата, свързани със замърсяването на околната среда, също се отнасят най-вече до позитивно задължение. *Няма нарушение на чл. 8 при изпълнение на план за рекултивиране на хвостохранилище, тъй като не е доказано правата на лицето да са били засегнати в съществена степен и по-конкретно, това да е влошило здравето му (Иван Атанасов срещу България).*

Освен това, във всички действия, отнасящи се до деца, от първостепенно значение е най-добрият интерес на детето.

Прекомерната продължителност на дело за предоставяне на родителски права и недостатъчна активност на властите да осигурят контактите между родителя и детето представлява нарушение на чл. 8 (Минчева срещу България).

Параграф 2 следва модела, обяснен по-горе, в който не се позволява намеса в правото, освен когато е всъответствие със закона и тази намеса е необходима в едно демократично общество и преследва легитимна цел.

В член 8 разрешените цели са:

- в интерес на националната и обществена сигурност или на икономическото благосъстояние на страната,
- за предотвратяване на безредици или престъпления;
- за защита на здравето и морала или
- за защита на правата и свободите на другите.

Всеки път, когато се твърди, че има намеса, тя трябва да се оцени въз основа на три въпроса:

- всъответствие със закона ли е?
- преследва ли легитимна цел?
- необходима ли е в едно демократично общество, за да изпълни тази цел, т.е., да не е прекомерна, произволна или несправедлива?

По дело за събирането и запазването на лични данни от страна на полицията, жалбоподателите са обвинени в престъпления, като са им взети ДНК проби и пръстови отпечатъци. По-късно те са били оправдани и обвиненията им са били свалени, но пробите са били запазени. Запазването на пробите е било предвидено в закона и е преследвало легитимна цел - предотвратяване на престъпление. Но Съдът е приел, че това не отговаря на критерия за намеса "необходима в едно демократично общество", защото е било непропорционално, като обща разпоредба, която не позволява изключения, в случаите, при които лица са били заподозрени в престъпления, но впоследствие са били оправдани (С. и Марпер срещу Обединеното кралство).

Длъжностните лица трябва да си задават същите въпроси, преди да се намесат в правата, гарантирани от член 8, за да се уверят, че не ги нарушават неоправдано. Тази разпоредба е една от най-често нарушаваните поради действията на служителите на работно равнище. Невъзможно е да се обхванат всички хипотези, в които чл. 8 е бил приложен.

Следват **примери** (по решени - дела) на някои случаи, при които е най-необходимо полагане на внимание от страна на определени групи длъжностни лица (не са изчерпателно изброени):

Полиция: претърсване на нечий дом; взимане или запазване на физически проби или документи.

Органи по сигурността: подслушване на телефона на едно лице; поставяне на подслушвателни устройства в нечий дом или в бизнес помещения, запазване на данни.

Горанова-Караенева срещу България – няма нарушение, когато при прилагането на специални разузнавателни средства за целите на наказателното производство е спазена законната процедура, а лицето е имало възможност да се запознае с материалите и да ги оспорва пред съда.

Служители в затворите: контрол или намеса в кореспонденцията на лишените от свобода, особено с адвокати или съдилища; претърсване на посетителите за непозволени вещи; намеса в правото на посещение; налагане на наказания на изтърпяващите присъди затворници.

Регистратори: прилагане на ограничения за избор или промяна на името; промяна на документи за гражданско състояние, след операции за смяна на пола.

Социални работници: поемане на грижа за деца; поставянето им в приемни семейства или за осиновяване (трябва да информират и да се консултират с биологичния (биологичните) родител (родители), като избягват закъснения, които създават непоправими промени във взаимоотношенията и т.н.); улесняване на контакта между детето с неговия родител, на когото не са предоставени родителските права.

Служителните на местната администрация: прилагане на административни мерки, засягащи неприкосновеността на жилището и семейния им живот; използване на видео заснемане на публични места, където самоличността на дадено лице може да бъде разкрита; управление на завод, замърсяващ с шум или токсични емисии (например, станции за обработване на отпадъци).

Практикуващи лекари: лечение, което изисква информирано съгласие.

Служители на емиграционните служби: справяне със случаи на потенциално депортирани лица (например, незаконно надвишили престоя си, осъдени престъпници в края на своите присъди), които имат семейни връзки в страната.

В тези ситуации е необходимо внимателно да се следи за обоснованост и пропорционалност на действията. В някои случаи, на длъжностните лица може да се наложи да проверят дали има издадено съдебно разрешение.

Член 9

Свобода на мисълта, съвестта и религията

Параграф 1 се състои от две части:

- **неквалифицирано право на свобода на мисълта, съвестта и религията, което включва свободата на всеки да променя своята религия или убеждения;**
- **квалифицирано право на свобода всеки да изповядва своята религия или убеждения,** самостоятелно или съвместно с други, публично или в частен кръг, чрез богослужение, преподаване, практикуване и спазване на ритуали. Само второто право е предмет на квалификация в параграф 2.

Съдът не е дефинирал "религия и вяра". Вероизповеданията не са само утвърдените световни религии като Християнството, Юдеизма и Исляма, но и по-нови като Свидетелите на Йехова, Сциентология и др. Наред с убежденията, Съдът е приел и пацифизма, веганството и противопоставянето на абортите, но не и например евтаназията.

Обикновено е **пряка** проявата на религиозна принадлежност или убеждения, които са защитени, например, носенето на кръст, тюрбан или ислямски забрадки или консумирането на еврейски храни („кашерна храна“), а **е непряко** разпространението на пацифистки листовки на войници, за разлика от провъзгласяването на пацифистки принципи.

Параграф 2

Всяко ограничение на правото трябва да бъде **предписано от закона**.

По този начин, когато властите са прекъснали среща на Свидетелите на Йехова в законно наети помещения без законно основание, е било налице нарушение (Кузнецов срещу Русия).

Прекъсването на среща на нерегистрирано вероизповедание, претърсването на помещението и изземването на вещи без ясно правно основание е в нарушение на чл. 9 (Бойчев и други срещу България).

Изброените легитимни цели са **обществената безопасност, защитата на обществения ред, здравето и морала и защитата на правата и свободите на другите**.

Приемливи ограничения са:

- ограничаването на религиозните облекла, особено носенето на ислямски забрадки в училищата и университети, където Съдът е дал голяма свобода на преценка на държавите;
- забраната затворник да извършва религиозни ритуали, които смущават другите;
- забраната медицинска сестра да носи кръст, когато това би могло да представлява риск за здравето на пациентите;

Неприемливи ограничения са:

- лице, преследвано за "опит за религиозно вербуване", когато то просто се стреми да убеди другите за добродетелите на убежденията си;
- служител на авиокомпания, на когото не е било позволено да носи кръст заради политиката на компанията;
- отказ да се уважи искането на затворник за вегетарианска храна.

Въпросите за религиите и проповядването им често са противоречиви и деликатни, особено във високо плуралистичните общества. Длъжавните власти трябва да бъдат сигурни, че те имат ясна законова делегация, преди да прилагат ограничения, както и пропорционално прилагана законна цел.

В решение по делото „Свети Синод на Българската православна църква срещу България“ Съдът према, че някои разпоредби на Закона за вероизповеданията от 2002 г. и мерките по тяхното прилагане са довели до принудително обединяване на вярващите под едно ръководство по време на църковния разкол в Българската православна църква.

Член 10

Свободата на изразяване

Параграф 1 гласи: "Всеки човек има право на свобода на изразяване. Това право включва свободата да отстоява своето мнение, да получава и да разпространява информация и идеи без намеса на държавните власти и независимо от държавните граници. Този член не забранява на държавите да подлагат на разрешителен режим радио и телевизионните компании и производителите на кинематографична продукция".

Свободата на изразяване е **опора на демокрацията** и ключ към спазване на редица други права. Защитеното право на изразяване е в много широк диапазон, надхвърлящ значително това на правото на свободата на пресата. То обхваща политическото слово, словото в търговията и художественото слово. Съдът подчертава неговото конституционно значение и допълва, че **намесата може да бъде оправдана само в крайни случаи и изключенията трябва да се тълкуват стеснително**. Той също така допълва, че изразяването, защитено от Параграф 1, включва **"не само идеи, които се приемат благосклонно или които се разглеждат като безвредни, но също и такива, които обиждат, шокират или смущават държавата или която и да част от населението"**. Така, изявления, които биха могли да се разглеждат като крайни и обидни, както и изкуство, което може да се счита за неприлично, по принцип могат да бъдат изразени и като част от изключенията в параграф 2, които трябва да се тълкуват стесни-

телно. **Презумпцията е в полза на свободата на изразяване.**

Параграф 2 определя квалификациите на правото в общ модел, обяснен по-горе, като изисква ограниченията да бъдат (1) предвидени от закона, (2) с допустима цел (3) и да са необходими в едно демократично общество, както и да бъдат пропорционални и недискриминационни.

Но тази норма също така отбелязва, че упражняването на свободата на изразяване е „съпроводено със задължения и отговорности“. Тези думи са били използвани от Съда, например, за да оправдае ограниченията върху участието на държавни служители "в политически дейности" (Ахмед срещу Обединеното кралство).

Сравнително тежките наказания за журналисти, осъдени за клевета след публикуването на материали по въпроси от обществен интерес, са в нарушение на чл. 10 (Касабова срещу България).

Допустимите цели, относно ограничаването, формалностите, условията или санкциите са:

- за националната сигурност, териториалната цялост или обществената безопасност;
- за предотвратяване на безредици или престъпления;
- за защита на здравето и морала;
- за защита на репутацията или на правата на другите;
- за предотвратяване на изтичането на секретна информация;
- за поддържане на авторитета и безпристрастността на правосъдието.

Някои от многото случаи на нарушения на свободата на изразяване са свързани с действията на полицията или други длъжностни лица, които контактуват пряко с гражданите. Обикновено оплакването касае или прилагането на националните закони, или действията на служители, прокурори или съдии, при вземането на решение да забранят проявата на нежелани мнения или идеи, или преследването и осъждането на хората за тяхните изказвания. **За полицията, по-добре е да сгреша, като разреши свободно изразяване, отколкото да го ограничи при наличие на една от посочените цели. Защото дори когато въпросните идеи са крайни, те трябва да бъдат ограничавани само ако има много сериозни основания за това.** Голямо внимание трябва да се обърне при издаването и изпълняването на заповеди за претърсване на офиси на медии, тъй като журналистите имат право да защитават своите източници.

Член 11

Свобода на събранията и сдружаването

Член 11 гарантира две права, които действат заедно с останалите.

Свобода на събранията включва публични или частни срещи, манифестации, шествия, демонстрации и протести. Целта може да бъде политическа, религиозна или духовна, социална или друга. Няма наложено ограничение, но всички те трябва задължително **да бъдат мирни, за да се ползват от защитата на Конвенцията.**

Позитивни задължения: Държавата има задължение да защитава тези, които упражняват правото си на мирно събрание от прояви на насилие от страна на контра-демонстранти.

В един случай, полицията е образувала кордон, за да отцепи контра-демонстрантите, но не е успяла да предотврати физическите атаки и повреждане на имущество. Съдът е намерил, че полицията не е направила достатъчно, за да осигури мирното протичане на законната демонстрация (Обединена македонска организация Илинден и Иванов срещу България).

Ограниченията или забраните за събрания изискват **обосновка в съответствие с параграф 2**, който е обяснен по-горе, и изисква ограниченията да бъдат:

(1) предвидени от закона, (2) с допустима цел (3) и да са необходими в едно демократично общество, да са пропорционални и недискриминационни. Позволените цели са:

- национална сигурност или обществена безопасност;
- предотвратяване на безредици или престъпления;
- защита на здравето и морала;
- защита на правата и свободите на другите.

Властите имат значителна свобода на преценка при оценяване на това дали предложеното събрание носи някакъв риск от застрашаване на обществената безопасност и т.н., което би могло да оправдае евентуална намеса, но **презумпцията е, че трябва да бъдат разрешавани мирните събрания**. Не е нарушение да се изисква предварително уведомление или разрешение, но отказът от разрешение е намеса, която изисква обосновка, съобразно строгите стандарти на параграф 2.

Може да има нарушение дори ако събранията се излязат в неподчинение ([Базковски срещу Полша](#)).

Властите трябва да внимават ограниченията да бъдат **недискриминационни**. Фактът, че организаторите са предимно неизвестна група от хора, не е достатъчна причина, за да се попречи на тяхното събиране. Така че ще има нарушение, когато на евангелистка църква е отказано да осъществи събрание в парк, защото това може да предизвика недоволство сред последователите на основната религия в района. Ролята на властите в такива ситуации трябва да бъде информираност, относно "плурализма, толерантността и търпимостта". Същите принципи се прилагат и относно етническите малцинства или политически групи или относно други малцинства като лесбийки, гейове, бисексуални и транссексуални (ЛГБТ), които желаят да осъществят манифестации и демонстрации.

Решенията за това дали да се позволи дадена демонстрация или събрание, обикновено са насочени към **полицията**, поради което тази разпоредба е много важна. В основата обикновено е **рискът от насилие**, което може да бъде умишлено или не. Наличието на насилие може да оправдае ограниченията на правото. И обратно - липсата на насилиствени прояви означава, че много малко вероятно е ограниченията да бъдат оправдани.

Свободата на сдружаване е право на хората да се сдружават с други хора и да образуват структури с общи цели. Тази свобода включва правото да се създават **професионални съюзи (синдикати)**, които защитават интересите на своите

членове. Освен синдикалните организации, има и два вида асоциации от особено значение, а това са **политическите партии и вероизповеданията**.

Трудно е да бъдат оправдани забраните или ограниченията по отношение на **политическите партии**. Съдът подчертава, че плурализмът в политически партии е важен за едно демократичното общество и изисква убедителни и непреодолими причини за всяко ограничаване на свободата на сдружаване.

Фактът, че в стратегията си една от партиите е искала да се обсъди положението на част от населението в държавата, забраната не е била приемлива, поради това че заплашва териториалната цялост (Обединена комунистическа партия на Турция срещу Турция).

Сходно е тълкуването на Конвенцията относно **сдруженията**. Ограниченията трябва да се тълкуват тясно, за да не се създава правна несигурност, и да не се отказва регистрацията на сдружения, които си поставят цели, свързани с нормалното функциониране на едно демократично общество.

Сами по себе си „сепаратистките“ идеи на дадена организация не са достатъчно основание за отказ на регистрацията, освен ако организацията възнамерява да постигне тези цели чрез насилие или други недемократични средства. Отказите за регистрацията на основание политическия характер на техните цели също не съответстват на изискванията на Конвенцията и на практиката на ЕСПЧ, тъй като не съществува „обществена необходимост“ от подобен отказ (ОМО Илинден срещу България).

При вероизповеданията, както и при политическите партии е налице задължение за неутралност и безпристрастност.

Отказът, без основателна причина да се пререгистрира църква след промяна в закона, е бил в нарушение на член 11 (Московски клон на Армията на спасението срещу Русия).

Синдикатите имат право на колективни преговори и право да сключват колективни трудови договори (Демир и Бай кара срещу Турция).

Съдът е приел, че ограничаването на стачни действия е намеса в свободата на сдружаване и държавата е необходимо да я оправдае по силата на параграф 2. Чрез **специфичното изключение на параграф 2**, упражняваните права по член 11 могат да бъдат ограничени от служещите във въоръжените сили, полицията или държавната администрация.

Повечето оплаквания относно нарушаване на свободата на сдружаване са срещу законодателството на държавата, действията на висши длъжностни лица или съдилища. Но **полицията и държавните служители**, които работят с бъдещи или вече съществуващи сдружения, особено със синдикални организации, политически партии и религиозни сдружения, трябва да са наясно със задължението за безпристрастност и с това, че необходимостта от ограничения трябва да бъде обоснована от непреодолими причини.

Член 12

Право на встъпване в брак

Съгласно член 12:

"Мъжете и жените, достигнали брачна възраст, имат право да встъпят в брак и да създават семейство в съответствие с националните закони, регулиращи упражняването на това право."

Това важи само за брака, а не за съжителството или гражданското партньорство. Това се отнася също и за хетеросексуалните бракове: Конвенцията не изисква държавата да предостави на еднополовите двойки правото да встъпят в граждански брак. Но транссексуалните могат да встъпят в граждански брак съобразно новия си пол. Брачните закони могат да се различават в различните държави, например, по въпроси, свързани с брак между роднини, както и при еднополовите бракове.

Въпросите във връзка с този член не се отнасят до полицията, а по-скоро до **служителите по гражданско състояние**, както и до **служителите на затворите**. Въпреки че правото на затворниците да встъпват в граждански брак е признато, съгласно член 12, Съдът все пак не е намерил за необходимо на затворниците да се предостави право на съпругески посещения, за да им се даде възможност да създадат семейство (но повече от половината от държавите членки позволяват това). Случаите на разделяне на съпрузите поради експулсиране или

екстрадиране обикновено биват разглеждани всъответствие с разпоредбите на член 8, а не на член 12.

Член 13

Право на ефективни правни средства за защита

Член 13 изисква осигуряване на ефективни национални средства за правна защита за нарушени права съгласно Конвенцията.

Претенциите по този член обикновено включват искане Съдът следва да разгледа националния правен режим, за да прецени дали са осигурени вътрешноправни средства за защита при съответните обстоятелства и дали те са ефективни, така че по същество този член се отнася до законодателите и съдилищата, а не до длъжностните лица, които работят с обществеността. Тази разпоредба изрично предвижда средство за защита "дори и нарушението да е извършено от лица, действащи при упражняване на служебни функции", така че **националните закони, които дават имунитет на държавните служители, са в противоречие с Конвенцията.**

Член 14

Забрана на дискриминацията

Съгласно член 14, "Упражняването на правата и свободите, изложени в тази Конвенция, следва да бъде осигурено без всякаква дискриминация, основана на пол, раса, цвят на кожата, език, религия, политически и други убеждения, национален или социален произход, принадлежност към национално малцинство, имущество, рождение или друг някакъв признак".

Член 14 не осигурява самостоятелно право на защита от дискриминация. Това право може да се използва само **в съчетание с друго право**, гарантирано от Конвенцията (или Протоколите, ако са ратифицирани). Чл. 14 се прилага само когато **фактите по делото попадат в обхвата на едно или повече други права по Конвенцията**. Това право обаче може да бъде нарушено, когато е в съчетание с друго право, дори и ако другото право само по себе си не е нарушено.

Неизчерпателен списъкът с основанията за дискриминация: думите "като" и "или друго положение" навеждат на мисълта, че списъкът е само примерен. Съдът също така приема признаците – **инвалидност, сексуална ориентация, нелегитимност и много други**.

Какво е дискриминация? Това е различно отношение към хора в равностойно положение, без обективно и разумно основание. Все пак, не всяко различно

отношение е дискриминация. Например, затворникът и свободният човек не са в равностойно положение, така че различното отношение може да бъде оправдано.

Например, на лесбийка не е било разрешено да осинови дете само заради нейната сексуална ориентация, докато при друга несемейна двойка е било разрешено. В този случай Съдът е констатирал нарушение (хора в аналогични ситуации са били третирани по различен начин) (ЕБ срещу Франция).

И обратното, на член на Свидетели на Йехова, осъден за отказ да носи униформа, му е било отказано правото да се квалифицира като счетоводител заради присъдата. В случая също е налице нарушение, тъй като заради своята лека присъда е бил третиран по същия начин като хора в много по-различни ситуации и с присъди, например, за измама. (Тхлименос срещу Гърция).

"Обективно и разумно основание": Съдът чрез своята съдебна практика е представил тази концепция, подобно на разрешените изключения във втория параграф на членове 8-11 - това е тежестта на държавата да докаже основанието, което също трябва да е пропорционално приложено.

Насилието, мотивирано от дискриминационни подбуди, е особено сериозен и важен проблем и служителите, които имат право да употребяват сила (**например, полиция или въоръжени сили**), трябва да го избягват.

По дело, по което полицията е осъществила нападение срещу лица от ромски произход по време на междуетнически размирици в едно село, Съдът е констатирал нарушение, тъй като е имало доказателства, че нападението е било расово мотивирано (Стойца срещу Румъния).

*В друг случай, при който двама наборници от ромски произход са били застреляни от полицията, Съдът е констатирал липса на нарушение на член 14 във връзка с член 2, тъй като не е имало достатъчно доказателства за расистки подбуди. Налице е обаче нарушение на **процедурното задължение** на държавата да разследва правилно случая, а именно дали полицейските служители са били провокирани от дискриминационни подбуди (Начова срещу България).*

В друг случай, судански гражданин, който живее в България, заедно със свой приятел участвали в сбиване с двама български младежи, описани по-късно от полицията като "скинхедс". Един от тях бутнал жалбоподателя на земята и го ритал, изричайки думите „мръсен негър“. Другият младеж извадил нож, след което жертвите успели да избягат. Прокуратурата отказва да образува досъдебно производство, като приема, че не е имало достатъчно

доказателства за расистката мотивация на деянието, без да проведе разследване в тази насока. Съдът е достигнал до извода, че властите не са изпълнили задължението си да вземат всички необходими мерки, за да установят дали осъщественото насилие е било по расистки подбуди, поради което е налице нарушение на чл. 3 в неговия процесуален аспект самостоятелно, както и във връзка с чл. 14 от Конвенцията (Абду срещу България).

Отделните държави не следва да толерират дискриминационно насилие, извършено от частни лица, тъй като това също може да бъде нарушение.

Например, при жестоко нападение по време на събор на една религиозна група от последователи на друга властите са отказали да се намесят, за да го спрат, и не са провели наказателно преследване на извършителите (97 членове на Паството Джелдани на Свидетелите на Йехова и четирима други срещу Грузия).

Непряка дискриминация е налице, когато общоприложим закон или политика имат непропорционален и неблагоприятен ефект върху членовете на дадена група, дори и да липсва дискриминационно намерение.

Нарушение е констатирано в случай, когато непропорционално висок брой деца от една етническа група са били изпратени в специални училища за неспособни. Проблемът е бил начинът, по който е приложена тази политика (ДХ срещу Чехия).

Дискриминация може да възникне в почти навсякъде, където длъжностните лица работят с обществеността в области, засягащи правата и свободите по Конвенцията. Голямо внимание и бдителност са необходими от всички длъжностни лица, за да се въздържат от различно отношение, което би довело до дискриминация.

Член 34

Право на индивидуална жалба до Съда

Това е **процедурна** разпоредба, гарантираща правото на всяко лице, неправителствена организация или група лица, които твърдят, че са жертва на нарушение на правата, гарантирани от Конвенцията или на нейните Протоколи, да подадат жалба пред Съда. "Всяко лице" включва и душевноболни лица, и непълнолетни. Това е предвидено, тъй като съдържа задължение за държавите **"да не създават по никакъв начин пречки за ефективното упражняване на това право"**. Това е особено важно в случаите на лишените от свобода лица. Няма пречки, които да ги ограничат при подаване на жалба до Съда.

Отказът на българския съд да предостави на жалбоподателя необходимите документи във връзка с депозирана жалба пред Съда в Страсбург представлява нарушение на правото на индивидуална жалба по чл. 34 от Конвенцията (Здравко Петров срещу България).

Съдът може да укаже на държавата ответник да предприеме **привременни мерки** с цел да се запази настоящото положение, както и възможността на жалбоподателя ефективно да упражни правото си на индивидуална жалба в очакване на решението на Съда по делото. Съдът ще направи това само ако прецени, че е налице реална опасност от сериозни, непоправими вреди, в случай че мерките не се приложат. Привременните мерки са подобни на съдебните разпореждания. Държавите членки са длъжни да се съобразят с тях.

Те най-често се издават, когато жалбоподателят е обжалвал депортиране или екстрадиция на основание, че ще бъде изложен на реален риск от малтретиране в държавата, в която се изпраща. Ако някоя държава не изпълни привременната мярка, наредена от Съда, и въпреки нея изпрати лицето в друга държава, то това може се тълкува като нарушение на задължението по член 34.

ПРОТОКОЛ № 1

Член 1. Защита на собствеността

Този член предвижда общо правило, следвано от две особени правила за защита на правото на собственост.

Общо правило: "Всяко физическо или юридическо лице има право мирно да се ползва от своите притежания".

"Притежанията" включват акции, патенти, лицензи, договори за наем, социални помощи (при условие че се ползват въз основа на законно право, а не по усмотрение) и дори легитимно очакване или клиента в определени случаи. В много случаи, отнасящи се до имоти, одържавени при предишните политически режими в Източна Европа, от решаващо значение е дали жалбоподателят все още има тези права съгласно националното законодателство; самата надежда за реституция не е достатъчна.

"Мирно ползване" включва правото на достъп до собствеността. Може да има и позитивни задължения от страна на държавата да защитава упражняването на правото на собственост, като например, осъществява правилна поддръжка на опасните инсталации в близост до домовете.

В случаите на намеса в правото на собственост, които очевидно не попадат в една от двете особени правила, посочени по-долу, Съдът прилага общо правило и добавя към него "справедлив баланс" между индивидуалния и общия интерес (виж по-долу).

Първо особено правило: Лишаване от собственост

Лишаването е позволено само ако то е:

- законно;
- в интерес на обществото;
- всъответствие с общите принципи на международното право;
- разумно пропорционално ("принцип за справедлив баланс").

Държавите членки разполагат с широка свобода на преценка, което е заложено в принципа "в обществен интерес". При условие че се преследва легитимна цел, например, социална справедливост, е приемливо някои хора да получат нещо неочаквано, а други да загубят нещо.

"Принципът за справедлив баланс", прилаган от Съда, е по-малко строг от "Принципа за необходимост в едно демократично общество", уреден в Конвенцията в членове от 8 до 11. Той изисква държавата да покаже, че е постигнат справедлив баланс между правото на лицето и обществения интерес. Това няма да бъде постигнато, ако физическото лице (или юридическото лице) е прекалено натоварено, или когато той или тя няма възможност или поне няколко процедурни възможности да оспори лишаването.

Второ особено правило: Контрол върху ползването на притежанията

Съгласно параграф 2, държавите могат да "осъществяват контрол върху ползването на притежанията в съответствие с общия интерес или за осигуряване на плащането на данъци или други постъпления или глоби".

Контролът може да включва, например:

- конфискация или отнемане на активи от съдилищата или от митническите служители;
- изисквания за ползване на собствеността по точно определен начин, като контрол при отдаването под наем;
- отнемане на лиценз, например, за продажба на акцизни стоки.

Контролът трябва да бъде:

- законосъобразен;
- в обществен интерес или за осигуряване на плащането на данъци или глоби;

- за зачитане на "справедливия баланс".

Правото на преценка на държавата по силата на това правило е още по-широко, отколкото при първото правило: законите, които държавата може да приложи, за да контролира начина на ползване на собствеността, са тези, които се "счита за необходими" за тази цел. Жалбоподателите трябва да покажат, че са били задължени да понесат прекалена тежест, *например, при наличието на схема за контрол върху наемането на имоти, която е в сила от 11 години и налага много строги ограничения върху частните собственици (Хутен-Чапска срещу Полша)*.

В множество дела срещу България по реституционни производства Съдът е намерил нарушение на член 1 от Протокол 1 (Петкова и други срещу България, Василев и Дойчева срещу България, Стойчева срещу България и др.). Налице е нарушение на правото на собственост заради това, че 11 години две жалбоподателки не са получили решение във връзка с правата им върху национализиран имот, което ги е поставило в неизвестност за продължителен период да не знаят дали ще получат ефективна реституция или обезщетение (Сивова и Колева срещу България). По друго дело Съдът постановява държавата в тримесечен срок да довърши реституцията на имот, в протувен случай, да изплати на жалбоподателите обезщетение в размер на 553 хиляди евро за имуществени вреди (Мутишев и други срещу България).

Задължения на служителите

Действия по конфискация или друга намеса в правото на собственост обикновено имат законодателите, висшите държавни служители и съдилищата, но **митническите служители, служителите от агенциите по приходи, лицензиращите органи, местната власт, както и други държавни служители** също могат да упражняват правомощия в тази област. Те трябва да гарантират, че:

1. Имат правно основание за своите действия;
2. Защитават обществения интерес;
3. Съблюдают справедлив баланс между индивидуалния и обществения интерес.

Член 2. Право на образование

"Никой не може да бъде лишен от правото на образование", което на практика

е правото на достъп до такова образование, което държавата се е ангажирала да осигури. С нормативен акт може, например, да се направи задължително образованието до определена възраст; да се разреши (или да забрани) домашното образование или да се позволи на училищата да изключват ученици. Този член не изисква никаква по-специална система за образование, още по-малко достъп до някое по-специално училище. Той е неутрален що се касае за публичното и частното образование и се тълкува в полза на свободата да бъдат създавани частни училища.

Например, по делото [Вельо Велев срещу България](#), където на лице с наложена мярка "задържане под стража", не му е било позволено да продължи средното си образование, докато е бил задържан за 29 месеца. Съдът е постановил, че отказът не е бил пропорционален на преследваната цел, защото, въпреки че няма задължение за осигуряване на образование, там, където това е възможно, не бива да се отказва произволно.

Образованието, което се предоставя, независимо от това дали е държавно или частно, трябва да зачита религиозните и философски убеждения на родителите. Но доколкото учебната програма и обучението са обективни и плуралистични, фактът, че образованието може да е в противоречие с някои от убежденията на родителите, не се счита за нарушение.

Член 3. Право на свободни избори

Тази разпоредба поставя задължения за държавите да **"провеждат свободни избори през разумни интервали от време, с тайно гласуване, и при условия, осигуряващи свободно изразяване на мнението на народа при избиране на законодателното тяло"**. Но Съдът е разграничил от това задължение **правото на глас и правото за кандидатиране на избори**.

Този член не изисква никаква специална избирателна система и държавите имат голяма свобода на действие относно това как да провеждат изборите, включително и условията, които трябва да бъдат изпълнени от кандидатите за мандат. Принципът на всеобщото избирателно право, естествено, е много сериозен и от държавите се изисква да бъдат стриктни, за да оправдаят загубите при гласуването от лица или категории лица, например, от затворниците.

Съдът е констатирал нарушение на чл. 3, Протокол 1 относно въвеждането на три нови условия за участие на политическите партии непосредствено преди изборите и по този начин не е бил спазен справедливият баланс между легитимния обществен интерес и правото на партията да участва в парламентарните избори ([Екогласност срещу България](#)).

Член 1. Забрана на лишаването от свобода за дълг

"Никой не може да бъде лишен от свобода само поради невъзможност да изпълни договорно задължение".

Тази "проста" клауза е важна: Разпоредбата не забранява лишаването от свобода, когато има някакъв допълнителен елемент, като измама или небрежност. Това, което се цели да бъде избегнато, е лишаването от свобода единствено на основание, че едно лице не успява да изплати поето договорно задължение или да изпълни друго свое договорно задължение.

Член 2. Свобода на придвижване

Тази разпоредба съдържа две права:

1. Всеки, който се намира на законно основание на територията на дадена държава, има право свободно да се придвижва и свободно да избира своето местожителство в пределите на тази територия;
2. Всеки е свободен да напусне пределите на всяка държава, включително и на своята.

Ограничения на тези права са допустими при условия, сходни на тези, описани в членове 8-11 от Конвенцията:

- всъответствие със закона;
- необходими в едно демократично общество за специфичните цели, а именно: в интерес на националната сигурност, обществената безопасност и обществения ред; превенция на престъпността; защита на здравето и морала; защита на правата и свободите на другите.

"Всеки човек" включва и чуждестранните граждани, както и в чл. 1 на Конвенцията.

Ограниченията на свободното придвижване са по-леки, отколкото тези при лишаването от свобода, разгледани в член 5 на Конвенцията. Тези ограничения могат да включват домашен арест, вечерен час, забрана за напускане на определен град или район на страната или забрана за влизане в определен град или район на страната, както и задължение за редовен отчет пред съответните пробационни служители. Приемливите причини за налагане на такива ограничения включват риска, че заподозряното лице може да се укрие в чужбина, да издаде държавни тайни или да се срещне с престъпни сътрудници (например, мафията).

Всяко едно ограничение трябва да бъде пропорционално на преследваната позволена цел.

В няколко дела с постановени решения по тях ограниченията на свободното придвижване първоначално са били оправдани, а впоследствие са станали неоправдани, тъй като са продължили няколко години (Лабита срещу Италия).

Забраната за напускане на страната, наложена на подсъдим, и формалният контрол на съда при преценката на нейната необходимост водят до нарушение на правото по чл. 2 от Протокол 4 (Пфайфер срещу България).

Ограниченията на свободното придвижване обикновено се налагат от съдилищата, но се контролират от **полицията**, която трябва внимателно да наблюдава дали първоначалната преценка за ограничението е все още валидна.

Член 3. Забрана за експулсиране на собствените граждани

Това е абсолютно и безусловно право на едно лице да не бъде експулирано от територията на държавата, на която лицето е гражданин.

Експулсирането **не включва екстрадиция**. То възниква, когато едно лице е задължено за постоянно да напусне територията на държавата, на която той или тя е гражданин, без да има възможност да се завърне по-късно. Дали някой е "гражданин" по смисъла на тази разпоредба, то това ще бъде определено от националното законодателство на съответната държава.

Член 4. Забрана за колективно експулсиране на чужденци

Това е абсолютна и безусловна забрана за колективно експулсиране на чужденци.

Експулсиране на група няма да бъде сметено за "колективно", ако властите разумно и обективно са разгледали делото на всяко едно лице от групата индивидуално.

ПРОТОКОЛ № 6

ПРОТОКОЛ № 13

Отмяна на смъртното наказание

ПРОТОКОЛ № 6 И ПРОТОКОЛ № 13

Отмяна на смъртното наказание

Протокол № 6 отменя смъртното наказание в мирно време, но позволява на държавите членки да го налагат по време на война или на непосредствена опасност от война. Протокол № 13 отива по-далеч и отменя смъртното наказание напълно, при всички обстоятелства.

Член 1. Процедурни гаранции по отношение експулсирането на чужденци

Тази разпоредба гарантира, че едно лице, което не е гражданин на дадена държава, но пребивава на законно основание на територията ѝ, може да бъде експулсирано само по силата на решение, взето съгласно закона, и трябва да му бъде предоставена възможност:

- да представи доводи против експулсирането си;
- да бъде проверен неговият/нейният случай;
- за тази цел да бъде представяван пред компетентния орган или пред едно или няколко лица, назначени от този орган.

"Експулсиране" има същото значение както в Протокол № 4, член 3, т.е., то не покрива екстрадицията. То не забранява експулсирането на лица, а само дава някои процедурни гаранции. Чужденците, които ги очаква депортиране, също имат права по Конвенцията, например, членове 2, 3, 5, 6 и 8 и Протокол № 4, член 4.

Въпреки това, в изключителни случаи, когато е необходимо експулсиране в интерес на обществения ред или е мотивирано от съображения за национална сигурност, чужденец може да бъде експулсиран, преди да се възползва от пра-

вата, гарантирани от член 1, параграф 1, букви "а", "б" и "в" на настоящия Протокол.

Член 2. Право на обжалване в наказателното производство

В Параграф 1: Тази разпоредба гарантира, че всяко лице, признато от съда за виновно в извършването на престъпление, има право да обжалва присъдата си пред висшестоящ съд. Упражняването на това право, включително основанията за това, се урежда от закона.

Държавите членки имат значителна свобода на преценка относно изпълнението на тази разпоредба, доколкото да не се унищожи същността на това право. "Това право подлежи на изключения по отношение на маловажни престъпления, определени от закона, или когато съответното лице е било осъдено на първа инстанция от най-висшия съд в държавата, или е признато за виновно и осъдено в резултат на жалба, подадена срещу неговото оправдаване" (Параграф 2).

Член 3. Право на обезщетение в случай на съдебна грешка

Тази разпоредба дава право на обезщетение тогава, когато присъдата е била отменена, или е последвало помилване въз основа на нови или новооткрити обстоятелства, които доказват убедително, че е била допусната съдебна грешка.

Член 4. Забрана за повторно осъждане или наказание

Този член забранява опита за наказване или повторното наказване на едно лице за престъпление, за което той или тя вече са били оправдани или осъдени. Параграф 2 предвижда изключения, ако има доказателства за нови или новооткрити обстоятелства, или за съществен порок на процеса, които са повлияли на неговия изход. Могат да възникнат усложнени ситуации, когато съвкупност от факти доведат до повече от едно престъпление или до повече от едно производство.

Например, едно лице е било осъдено за шофиране в нетрезво състояние и в по-късен етап от производството му е била отнета шофьорската книжка; последвалата процедура е била разгледана като част от наказанието за престъплението ([Нилсън срещу Швеция](#)). Само ако две отделни престъпления се базират върху идентични факти или върху факти, които по същество са еднакви, то тогава би имало нарушение.

В решението си по делото Цоньо Цонев срещу България Съдът е установил, че практиката на българските съдилища да „дублират“ наказателната и административнонаказателната отговорност, нарушава „правото на невъзможност за повторно осъждане и наказание“, гарантирано от чл. 4 от Протокол № 7 на Конвенцията.

Член 5. Равенство между съпрузи

Този член дава на съпрузите равни граждански права и отговорности в отношенията помежду им с техните деца по време на брака и при неговото разтрогване. Нормата не представлява пречка държавите да предприемат необходимите мерки за защита на интересите на децата (което може да засегне член 8).

ЧАСТ II.

**КАК ДА ПРОВЕРИМ ДАЛИ ДЕЙСТВИЯТА НИ ЗАСЯГАТ ПРАВА ПО
КОНВЕНЦИЯТА И ДАЛИ СА В СЪОТВЕТСТВИЕ С НЕЯ?**

Този списък е разработен, за да насочи длъжностните лица към най-важните разпоредби на Конвенцията, както и към някои от въпросите, които трябва да вземат предвид при възникването на различни ситуации по време на работата им. Въпросите, които са изброени не са изчерпателни. За повече подробности относно всяка една норма, следва да се разгледа Част I от Наръчника. Препратките към номерата на членовете се отнасят за Конвенцията, освен в случаите, когато изрично е посочен номер на Протокол.

Права и въпроси, които длъжностните лица трябва да вземат предвид в процеса на работата си:

Употреба на сила

Член 2 - Право на живот; член 3 - Забрана на изтезанията; член 8 - Право на зачитане на личния и семейния живот; член 14 - Забрана на дискриминацията.

- Оправдана ли е употребата на сила (самозащита или защита на другите, при извършване на арест, при потушаване на бунт)?
- Употребата на сила строго необходима и пропорционална ли е на преследваната цел, и би ли могла употребата на по-малко сила да постигне същия желан резултат?
- Степента на силата може ли да се счете за изтезание или нечовешко отношение?
- Лицето, на което са причинени наранявания било ли е своевременно прегледано от лекар?
- Дали са запазени адекватни записи, при евентуална необходимост от изясняване на обстоятелствата, свързани с употребата на сила?

Защита на другите от насилие, наранявания и отнемане на живота

Член 2 - Право на живот; член 3 - Забрана на изтезанията; член 8 - Право на зачитане на личния и семейния живот; член 14 - Забрана на дискриминацията; Протокол № 1, Член 1 -Защита на собствеността.

- Знам ли, или трябва ли да знам за рискове или заплахи за насилие, включително домашно насилие спрямо някого, когото съм длъжен да защита (полицайте)?
- Задържаният или пациент в психиатрична клиника, за когото отговарям, в риск ли е да се самоанарани или да нарани другия?
- Взети ли са всички необходими и разумни мерки, за да се прецени здравословното състояние на лицето, особено ако е налице индикация, че то е било ранено?
- Съществува ли риск съоръженията/обектите, за които аз отговарям да

заплашват домовете или живота на хората, живеещи наоколо?

Когато отговарям за задържани или лишени от свобода (във всеки смисъл)

Член 2 - Право на живот; член 3 - Забрана на изтезанията; член 8 - Право на

зачитане на личния и семейния живот; член 5 - Право на свобода и сигурност; член 14 - Забрана на дискриминацията; член 34 - Право на индивидуална жалба; Протокол № 4, Член 2 – Свобода на придвижване.

- Преценени ли са и приети ли са за недостатъчно ефективни по-леките мерки в сравнение с мярката лишаване от свобода?
- Условието, при които лицето е задържано, адекватни ли са, като се има предвид чистотата, храната, спално бельо, пренаселеността и др.?
- В случаите, когато задържаните лица принадлежат към уязвимите малцинствени групи, имало ли е различно третиране?
- Взети ли са всички необходими и разумни мерки, за да се провери здравословното състояние на лицето, особено ако е налице индикация, че то е било ранено?
- Оценен ли е в самото начало риска от самонараняване на задържано лице и наблюдават ли се редовно тези, за които е установено, че съществува такъв риск?
- Задържаните защитени ли са от насилие спрямо тях от страна на другите задържани?
- Подсигурени ли са подходящите грижи и защита на уязвимите задържани лица (поради болест, увреждане, възраст, сексуална ориентация и т.н.)?
- Спазва ли се тайната на кореспонденцията на задържаните, особено с техните адвокати и със съдилищата?
- Всяко едно вмешателство в тези права законосъобразно ли е, преследва ли разрешена легитимна цел и пропорционално ли е то на преследваната цел?
- Възпрепятствано ли е по някакъв начин правото на задържаните да подадат жалба пред Европейския съд по правата на човека?
- Задържаните под стража лица били ли са напълно информирани за характера и причините на повдигнатото им обвинение?
- Дадено ли е достатъчно време и място на задържаните за срещи насаме със своите адвокати, за да подготвят защитата си?

Арестуване и задържане на хора по подозрение в извършване на престъпление

Член 2 - Право на живот; член 3 - Забрана на изтезанията; член 5 - Право на свобода и сигурност; член 7 - Неналагане на наказание без закон; член 8 – Право

на зачитане на личния и семейния живот; член 14 - Забрана на дискриминацията; Протокол № 4, член 2-Свобода на придвижване.

В допълнение към общите въпроси, възникващи при всяко лишаване от свобода, посочени по-горе, възникват и следните въпроси:

- Разрешен ли е арестът на основание член 5, особено член 5, параграф 1, букви "в" и "е"?
- На арестуваните лица, съобщени ли са им своевременно правата и причината за тяхното задържане?
- Има ли процедури, които да им дадат възможност да се явят незабавно пред съда?
- Дадено ли им е право да се консултират с адвокат преди да започне разпита?
- В специфични ситуации, когато престъпленията са свързани с деца и при сексуални престъпления, преценена ли е възможността от наличие на специални процедури за осъществяване на разпита?
- Престъплението, за което е бил извършен ареста, било ли е наказуемо по времето, когато е било извършено?

Работа с кандидат-емигрантите

Член 2 - Право на живот; член 3 - Забрана на изтезанията; член 5 - Право на свобода и сигурност; член 8 – Право на зачитане на личния и семейния живот; 14 Забрана на дискриминацията; Протокол № 4, член 4 – Забрана за колективно експулсиране на чужденци; Протокол № 7, член 1 – Процедурни гаранции по отношение експулсирането на чужденци; член 34 - Право на индивидуална жалба.

В допълнение към общите въпроси, възникващи при всяко лишаване от свобода, посочени по-горе, възникват и следните въпроси:

- Арестът или задържането законосъобразни ли са по смисъла на член 5, Параграф 1, буква "е"?
- Кандидат-емигрантите отделени ли са от задържаните по наказателните производства лица и от осъдените?
- Удовлетворени ли са специфичните жилищни нужди на семействата, жените и децата?
- Умерена и пропорционална ли е била използваната сила спрямо лицата, които трябва да бъдат експулсирани?
- Било ли е взето предвид и било ли е зачетено правото на семеен живот на кандидат-емигрантите, в случаите, когато те имат семейство в страната?

- В случаите, когато групи от лица, които не са граждани на страната следва да бъдат експулсирани, всеки един от техните случаи разгледан ли е поотделно?
- На лицата, на които им предстои експулсиране, били ли са им предоставени процедурните права по Протокол 7, член 1?

Пологане на грижи за пациенти с психични заболявания

Член 2 - Право на живот; член 3 - Забрана на изтезанията; член 8 - Право на зачитане на личния и семейния живот; член 5 - Право на свобода и сигурност; член 34 - Право на индивидуална жалба;

В допълнение към общите въпроси, възникващи при всяко лишаване от свобода, посочени по-горе, възникват и следните въпроси:

- Дали задържането е надлежно разрешено въз основа на експертно лекарско становище?
- Провежда ли се редовно наблюдение на задържания, при евентуална необходимост от медицинска намеса?
- Силата, която е използвана за задържане на пациента по медицински причини била ли е пропорционална на необходимостта?
- Пациентът (или неговото/нейното семейство) имал ли е на разположение подходящи права, за да може да оспори продължаващата необходимост от неговото/нейното задържане?
- Били ли са информирани за тези права?

Подслушване или тайно наблюдение

Член 8 - Зачитане на личния и семейния живот, домът и кореспонденцията.

- Дали подслушването или наблюдението е било предвидено в закона?
- Преследвало ли то легитимна позволена цел, например, националната сигурност и предотвратяване на престъпността?
- Отговаря ли на "належаща обществена нужда"?
- Пропорционално ли е на целта и недискриминационно ли е?
- Имало ли е съдебно разрешение за обхвата и продължителността на намесата?
- Дали поставеното подслушвателно устройство или наблюдението са били в съответствие с разрешения обхват и продължителност?

Справяне със семейни въпроси, като осиновяване и социални грижи за деца

Член 3 - Забрана на изтезанията; член 8 – Право на зачитане на личния и семейния живот; член 6 - Право на справедлив съдебен процес, член 14 - забрана за дискриминация.

- Намесата в семейния живот в съответствие ли е със закона и с допустимата цел (правата на децата) и пропорционална ли е на тази цел?
- Правилно ли са преценени най-добрите интереси на детето?
- Дадена ли е пълна и своевременна информация на родителите и на другите заинтересовани страни, както и възможността да допринесат за вземането на решения за бъдещето на детето, особено, когато тези решения са неотменими или е трудно да бъдат променени?
- Имат ли родителите и другите заинтересовани страни право да оспорят решението пред независим и безпристрастен съд?
- Били ли са информирани за правото на обжалване и сроковете за това?
- Има ли риск за деца, които са при своите родители или настойници, от такъв характер, че да налага тяхното извеждане от семейството?

Разрешение или охраняване на събрания и демонстрации

Член 2 - Право на живот; член 3 - Забрана на изтезанията; член 9 - Свободата на религията; член 10 - Свобода на изразяване; член 11 - Свобода на събранията и сдруженията.

- Приложена ли е презумпцията за правото на свободно изразяване?
- Има ли законно основание (поддържане на обществения ред, риск от насилие) да се откаже разрешение за събирания или демонстрация?
- Има ли намеса в някое от правата (посочени в трите члена горе), в съответствие със закона, позволената цел и пропорционалността?
- В случаите, когато събирането е с религиозна цел, били ли са спазени правата по член 9?
- Били ли са взети необходимите мерки за защита на демонстрантите, когато се провеждат паралелни демонстрации?

Териториално устройство

Член 6 - Право на справедлив съдебен процес; член 8 - Зачитане на личния и семейния живот и жилището; член 14 - Забрана на дискриминацията; Протокол № 1, член 1 - Защита на собствеността.

- Има ли намеса в правото на лицето на зачитане на неговото жилище? В съответствие ли е със законодателството, с оглед допустимата цел (например правата на другите) и принципа за пропорционалност?

- Има ли лицето, чието имущество или семейни права са засегнати от решението за устройство на територията, право да го оспори пред независим и безпристрастен съд?

- Засегнато ли е правото на лицето на мирно ползване на неговата/нейната собственост?

- Ако е така, след намесата разрушен ли е справедливия баланс между индивида и обществения интерес?

- Ако лицето, което е засегнато е член на уязвима група, например роми или скитници, то той или тя третирани ли са по по-различен начин от другите, и ако е така, има ли обективно и разумно основание за различното отношение?

Вземане на решения, засягащи правото на дадено лице да упражнява дейност, занаят или професия

Член 6 - Право на справедлив съдебен процес; Протокол №1, Член 1 - Защита на собствеността.

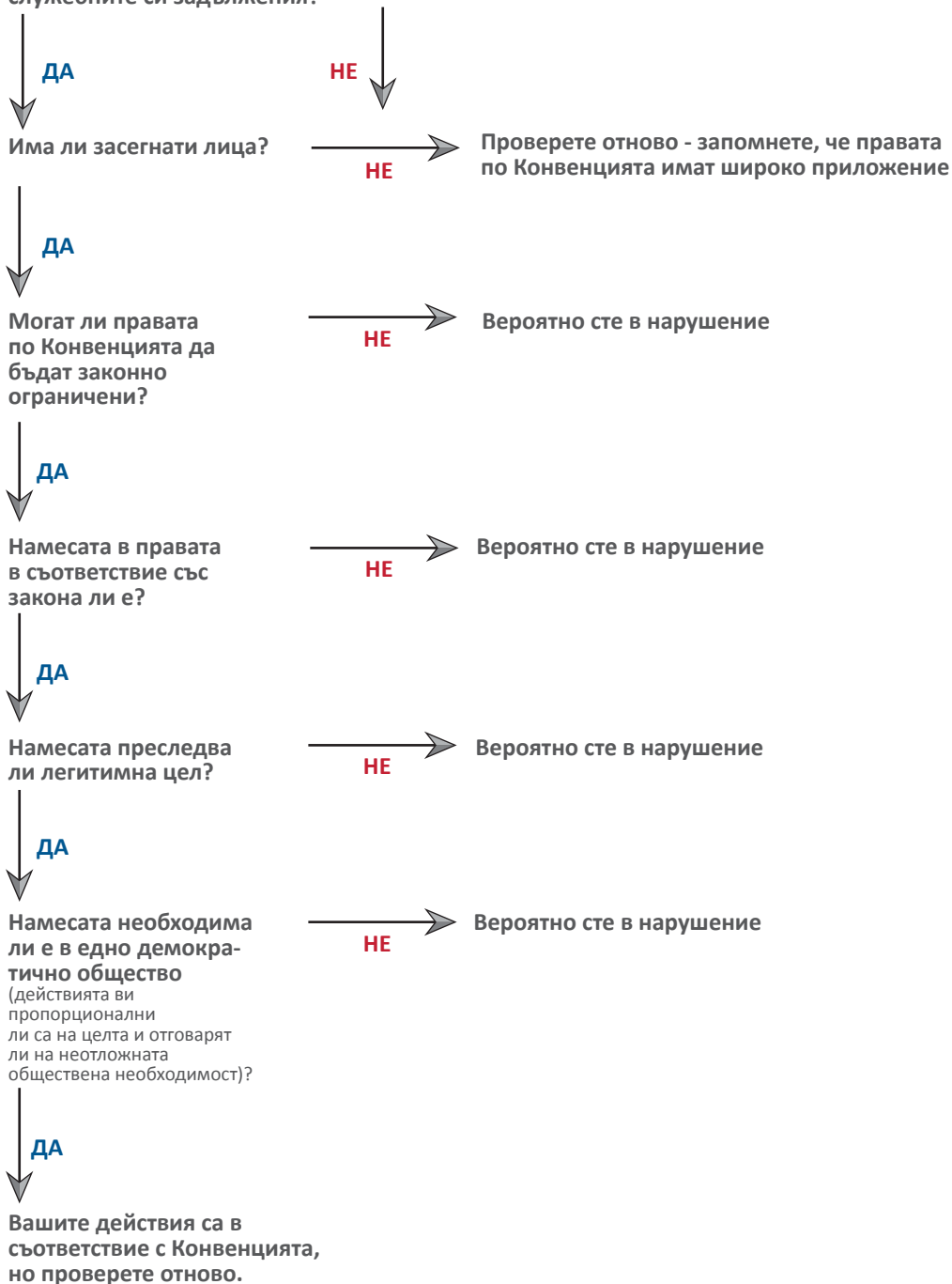
- Има ли правно основание за решението?
- Има ли обществен интерес за решението?
- Дали решението е нарушило справедливия баланс между индивидуалния и обществения интерес?
- Имало ли лицето право да обжалва решението пред независим и безпристрастен съд?

ВАЖНО!

Когато се колебаете как да действате, потърсете съдействие от висшестоящи длъжностни лица и в случай на необходимост приемоте юридически съвет. Алгоритъм за действие се вписва в модела на член 8 - член 11 от Конвенцията. Останалите разпоредби от нея са задължителни, а други допускат специфични изключения. Проверете Част I за подробни обяснения.

АЛГОРИТЪМ ЗА ДЕЙСТВИЕ

Сблъсквате ли се с някои от посочените в Конвенцията права при изпълнение на служебните си задължения?

Бележки:

A large area of the page is filled with a grid of small dots, intended for taking notes.

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Този Наръчник е преведено на български език и адаптирано издание на *Toolkit to inform public officials about the State's obligations under the European Convention on Human Rights*, любезно предоставено на българските власти от Съвета на Европа.

Оригиналът на изданието на английски език: <http://www.coe.int/web/echr-toolkit>

Съставител:

Дирекция „Процесуално представителство на Република България пред Европейския съд по правата на човека“, Министерство на правосъдието

Превод и адаптация на текста:

Веселина Христова, правителствен агент

Контакти за кореспонденция:

Електронна поща: project3@justice.government.bg

Интернет страница: humanrights.bg

Малък принос в защита на живота
на планетата Земя

eeagrants.org

humanrights.bg

justice.government.bg

*Тази публикацията се осъществява с финансовата подкрепа
на Норвежки финансов механизъм*